

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อศึกษาการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญา ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
2. การดำเนินงานของโครงการ ลานบุญ ลานปัญญา
3. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
4. พระสงฆ์กับการพัฒนา
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

1.1 ความหมายของการพัฒนา

นักวิชาการได้ให้ความหมาย“การพัฒนา” ไว้ดังนี้

สมบูรณ์ สุขสำราญ (2534 : 2) ได้ให้ความหมาย “การพัฒนา” ว่า คือ การทำให้เจริญ
นั่นเองแต่เมื่อมาใช้เป็นคำแปลของ (Development) ในภาษาอังกฤษจะมีความหมายเกินความลึก
ไปถึงการทำให้ดีขึ้นจากที่เป็นอยู่ โดยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้าไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง
หรือการนำวิชาการแปลกใหม่เข้ามาใช้ การพัฒนาในความหมาย มิได้หมายถึงการพัฒนาวัตถุ
เท่านั้น แต่หมายถึงการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านจิตใจและความคิดด้วย

วิทยากร เชียงกุล (2537 : 12) อธิบาย ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญงอกงามทาง
ศิลปวัฒนธรรมและจิตใจ และความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุ
เพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องพัฒนาทางด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม
ที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการ
ทั้งหมดนี้เรียกว่า เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพิ่ม

ปริมาณสินค้า หรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น แต่อยู่ที่การเพิ่มความพอใจและความสุขของประชาชนมากกว่า

สนธยา พลศรี (2545 : 15) ให้ความหมายของ“การพัฒนา” ว่า หมายถึงการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1. ความแตกต่าง เช่น ปริมาณและคุณภาพของบริการข้อมูลและข่าวสาร ฐานะทางสังคมบทบาทและอาชีพ เป็นต้น
2. การใช้ประโยชน์จากบริการที่มีอยู่และเพิ่มขึ้น
3. มีเทคโนโลยีและความมีประสิทธิภาพกระจายทั่วทุกสังคม
4. มีความเชื่อและความไม่เชื่อ เช่น เป้าประสงค์ ความเชื่อพื้นฐาน ค่านิยม โอกาส และการสนับสนุน
5. ทัศนคติ เช่น ระดับความพอใจ ความเป็นเอกภาพ ขวัญ และความพึงพอใจมากขึ้น
6. มีพฤติกรรม เช่น ช่วยเหลือตนเอง มีประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรมนุษย์ และความคิดริเริ่มมากขึ้น

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2551 : 31) ได้กล่าวในทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคมว่า การพัฒนาทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก่อนแล้วจะต้องมีสิ่งอื่นหรือลักษณะอื่นเข้ามาผสม จึงจะเรียกการเปลี่ยนแปลงนั้นว่า “การพัฒนา” ลักษณะที่เพิ่มเข้ามานั้นที่สำคัญคือทิศทางของการเปลี่ยนแปลงที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

โดยสรุป การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือดีกว่าสภาพที่เป็นอยู่ 3 แนว คือ ในแง่ของความก้าวหน้า ในแง่ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนเพื่อให้เกิดความเจริญ ในแง่ของวิธีการในการดำเนินการพัฒนา

1.2 ความหมายของชุมชน

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ ชุมชน ดังนี้

เสถียร เหลืองอร่าม (2538 : 21) ได้กล่าวถึงชุมชนว่า คือ การที่กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มมารวมกันในบริเวณเดียวกัน ภายใต้กฎหมายและข้อบังคับอันเดียวกัน มีการสังสรรค์กัน มีความสนใจร่วมกัน มีวัฒนธรรมเดียวกันและมีพฤติกรรมเหมือน ๆ กัน

ดิเรก สาระวดี (2539 : 64) อธิบายว่า ชุมชนว่าเป็นคำใหม่ในภาษาไทยเพราะไม่เคยปรากฏในพจนานุกรม ฉบับ พ.ศ. 2493 และสันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มมีการใช้หลังจากนั้นเล็กน้อย โดยการแปลมาจากภาษาอังกฤษว่า “Community” ในระยะที่วิชาการทางด้าน

สังคมศาสตร์ตะวันตกได้เริ่มแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย เพื่อศึกษาชนบท และต่อมารัฐก็ได้ใช้คำนี้ หลังจากที่ได้ตื่นตัวในการพัฒนาหมู่บ้าน จนมีการตั้งหน่วยงานขึ้นใหม่ คือ กรมการพัฒนาชุมชน ในปี พ.ศ. 2505 ด้วยเหตุนี้ในระยะแรกชุมชนมีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า บ้านหรือหมู่บ้านในภาษาไทยที่มีมาก่อนหน้านั้น ในฐานะเป็นหน่วยการปกครองที่มีขอบเขตแน่นอน ภายใต้การควบคุมของรัฐ

ประเวศ วะสี (2541 : 35-36) ให้ความหมายของชุมชนว่า การที่คนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความพยายามในการกระทำอะไรร่วมกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ และรวมถึงมีการติดต่อสื่อสาร (Communicate) ร่วมกัน ซึ่งอาจพิจารณาโดยการเป็นคุณลักษณะของชุมชนได้ดังนี้ คือ

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน
2. มีความเอื้ออาทรต่อกัน
3. มีการกระทำร่วมกัน
4. มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

สนธยา พลศรี (2545: 4) ได้ให้ความหมายของ ชุมชน หมายถึงสังคมและอีกนัยคือดินแดนทั่วไปที่มีคนจำนวนมากกว่า 2 คนขึ้นไปที่ได้ร่วมกันด้วยทัศนคติอย่างเดียวกัน คือ มีความคิดเห็นพ้องต้องกันรวมตัวกันที่จะทำอะไรร่วมกัน และก็หวังที่จะปลูกผลสำเร็จนั้นอย่างเดียวกัน และชุมชนประกอบไปด้วยลักษณะดังนี้ คือ

1. มีกลุ่มบุคคล
2. ครอบคลุมอาณาเขตบริเวณหนึ่ง
3. มีสภาพการเป็นอยู่ที่คล้ายคลึงกัน
4. มีผลประโยชน์และความสะดวกสบายร่วมกัน

เจดีย์ว บุรีภักดีและคณะ (2545 : 44-45) ได้ให้ความหมายของ คำว่า ชุมชนหมายถึงกลุ่มคนหรือบริเวณที่กลุ่มคนนั้น ๆ อยู่รวมกันได้ทั้ง ๆ ที่แต่ละคนมีความแตกต่างกัน หรือความหลากหลายในชุมชนนั้น เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2546:368) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชน หมู่ชน,กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกันและมีผลประโยชน์ร่วมกัน

โดยสรุป “ชุมชน” คือ กลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกัน และมีการติดต่อสื่อสาร เกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่อง อันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพ ร่วมกัน หรือการประกอบกิจกรรมที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน หรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ หรือ ความสนใจร่วมกัน

1.3 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

คำว่า การพัฒนาชุมชน นั้น ประกอบขึ้นมาจากคำว่า พัฒนา และ นักวิชาการได้ ให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ดังนี้

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2538:11) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึงการที่ กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มที่มารวมกันอยู่ในอาณาเขตเดียวกัน และผู้คนเหล่านั้นมีการพบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสังสรรค์กัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน และมี วัฒนธรรมอย่างเดียวกัน

นำชัย ทนุผล (2528 : 17) กล่าวว่า การพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ ดีขึ้น เช่น สภาพถนนหนทางได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีระเบียบดีขึ้น สภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัย ประชาชนมีความขยันขันแข็งขึ้น มีความร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน เพื่อชุมชนของตนมากขึ้น อันเป็นลักษณะการเปลี่ยนแปลงของคนและสภาพแวดล้อมจาก สภาวะหนึ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม

ทวี ทิมขำ (2538 : 12) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน (Community development) เป็น การทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นให้เจริญก้าวหน้าทุกๆ ด้าน ทั้งทางวัตถุ และจิตใจ โดยความร่วมมือกันของคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชนถ้าจำเป็น

นันทิยา หุตานุกูวตร (2549 : 3) กล่าวว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้น การ เปลี่ยนแปลงชีวิตที่ดีกว่าเดิม รวมถึงสิ่งแวดล้อม หรือสถานะทางกายภาพซึ่งสมาชิกในชุมชน นั้นอาศัยอยู่ ทัศนคติของประชาชน การทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อจะได้เป็นผู้ ท้นต่อเหตุการณ์ มีความคิดก้าวหน้า และมีความสำนึกในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชน เพื่อ ความเจริญของตนเอง และชุมชน มีความรับผิดชอบในกิจกรรมการดำเนินงานรับผิดชอบต่อ ตนเอง ต่อชุมชน ต่อประเทศชาติในที่สุด และในที่สุดให้

กล่าวสรุป การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มี ความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่ม และปรับปรุงความเป็นอยู่ ของตนให้ดีขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าไปช่วยเหลือเมื่อ เกินขีดความสามารถของประชาชน เพื่อให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

1.4 การพัฒนาชุมชนตามหลักของพระพุทธศาสนา

พระธรรมวิมลโมลี (บุญมา ป.ธ. 9) (2535 : 260-263) ได้กล่าวถึง มัตตัญญูตา ไว้ในหนังสือบูรพภาค ป.ธ. 9 ตอนแต่งไทยเป็นมคธนั้นว่า ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือรู้จักความพอดี ๆ คุณข้อนี้มีทางที่จะพึงพรรณนาได้หลายประการเป็นต้นว่า ความรู้จักประมาณในปัจจุบันอันเกี่ยวแก่ความเป็นอยู่ในกรณีกิจ ในการบริหารอัตตภาพในบุคคล และในธรรมเมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบทุกอย่าง ความรู้จักประมาณเข้ากำกับอยู่ด้วยจึงจะสำเร็จผลด้วยดีฯ ในที่นี้จักรับประทานพรรณนาเพราะประการต้น พอเป็นตัวอย่างฯ ความรู้จักประมาณในปัจจุบันอันเกี่ยวแก่ความเป็นอยู่ ต่างโดยกิจเป็น 3 สถาน คือ การแสวงหาการได้มาและการใช้สอยอาศัยฯ อันบุคคลผู้เกิดมาย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยปัจจัยอันเกี่ยวแก่ความเป็นอยู่ คือ อาหารที่จะยังชีวิตให้เป็นไป เครื่องปกปิดร่างกายป้องกันความหนาวร้อน

พระคชฎี เมธงฺกุโร. (2532 : 45). ได้นำทัศนะของพระพุทธทาสภิกขุ โดยได้ให้ทัศนะของ “การพัฒนา” ว่าจะเป็นคำ กลาง ๆ มิได้มีความหมายในทางดีหรือชั่ว ขึ้นอยู่กับว่าจะพัฒนาไปทางไหนให้เกิดอะไรขึ้น ถ้าการพัฒนานั้นประกอบด้วยสติปัญญา นำมาซึ่งประโยชน์สุขอย่างถูกต้องก็เป็นของดี หากเป็นไปในทางตรงกันข้าม ก็มีตัณหา (ความทะยานอยาก) อุปาทาน (ความยึดมั่นความยึดติด) เป็นเจ้าเรือน ท่านก็เรียกว่า เป็นการพัฒนาเพื่อความพินาศ เป็นวินาศนาการหาใช้วิวัฒนาการของศัพท์คำว่า “พัฒนา” ตรงกับภาษาบาลีว่า “วฑฺฒน” แปลว่า “รก” ดังพุทธภาษิตว่า “น สฺยิยา โลกวฑฺฒโน” ซึ่งมักแปลกันว่า “ไม่พึงเป็นคนรกโลก” (แปลตามตรงได้ว่า ไม่พึงทำโลกให้รก) คนรกโลก คือ คนที่ทำให้โลกให้รกไปด้วยสิ่งที่ไม่ดี ประโยชน์ ชีวิตของผู้นั้นจึงไม่มีประโยชน์แต่กลับเป็นโทษ ดังคำโบราณว่า “รกคนดีกว่ารกหญ้า หากรกคนบ้า รกหญ้าดีกว่ารกคน” พุทธทาสภิกขุ วางหลักว่า ถ้าอยากให้โลกรกด้วยคนดี ต้องพัฒนาจิต เพราะจิตนำกาย ถ้าอยากให้โลกไกลาหลวุ่นวาย ให้พัฒนาแต่กายและวัตถุจนท่วมทับจิต ดังนั้นในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ การพัฒนาจิตจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งและต้องมาก่อนเสมอ มิฉะนั้นจะเกิดปัญหาทุกครั้ง การพัฒนาต้องทำให้สมดุลทั้งจิตและกายจึงจะถูกต้อง แต่การพัฒนาทางจิตอย่างเดียว แม้จะเป็นการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ แต่ก็ยังปลอดภัยแต่หากพัฒนาทางวัตถุอย่างเดียวก็ฉิบหายหมด ดังที่เวลานี้เรามีหวัรบนิวเคลียร์ที่สามารถทำลายโลกให้พินาศได้หลายครั้ง ดังนั้นการพัฒนาทางโลกต้องประกอบด้วยธรรมเสมอ การแยกโลกออกจากธรรม คือแนวทางที่ผิดพลาด และนำไปสู่ความทุกข์เดือดร้อนและวินาศนาการในที่สุด

ส่วนคำว่า “สังคม” ในทัศนะของท่านพุทธทาสภิกขุ หมายถึง บุคคลแต่ละคนที่มีมาอยู่ร่วมกันซึ่งได้แก่ตัวเราและผู้อื่น หากปัจเจกบุคคลแต่ละคนดีขึ้นไป สังคมย่อมดีขึ้นไปด้วย เพราะ

สังคมเกิดจากคนหลาย ๆ คน การพัฒนาสังคมของท่านพุทธทาสจึงมุ่งหมายที่การพัฒนาคน ซึ่งจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดการ โลกทั้งหมด ท่านกล่าวถึงแม่และครูว่าเป็นผู้สร้างโลก เพราะท่านเหล่านี้สร้างเด็กแต่ละคน ซึ่งจะเติบโตและรับผิดชอบต่อสังคมต่อไป ในทางกลับกันระบบ การศึกษาอบรมก็เป็นปัจจัยสร้างและหล่อหลอมคนระบบสังคมที่ดีย่อมมีผลเอื้ออำนวยให้คนดี มีศีลธรรมได้ง่าย การจัดระบบสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำให้ถูกต้อง ซึ่งก็เริ่มที่การสร้าง จิตใจที่ถูกต้องขึ้นนั่นเอง

ด้วยความเข้าใจโดยทั่วไปของคนส่วนมากคำว่า “พัฒนา” (development) มีความหมายทำนองเดียวกับ “เจริญเติบโต” (growth) “ก้าวหน้า” (progress) และ “ทันสมัย” (modern) ซึ่งล้วนเป็นไปในทางรูปแบบและปริมาณ ผิดกับสิ่งที่พุทธศาสนาต้องการและเน้นย้ำ นั่นคือคุณภาพชีวิตและความถูกต้องพอดี ซึ่งมีผลเป็นประโยชน์สูงสุด กลมกลืนและเกื้อกูลแก่ สรรพชีวิต และไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

เป้าหมายของการพัฒนาในโลกปัจจุบัน มุ่งที่ความเจริญทางเศรษฐกิจมากเกินไป จนละเลยการพัฒนาจิตใจ ให้สามารถควบคุมความต้องการที่ทะยานอยากมากขึ้น ไปตามลำดับ การเน้นความเติบโตในทางตัวเลขของการบริ โภคซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพและปริมาณของการ ผลิตและความเปลี่ยนแปลงให้ก้าวหน้าทันสมัย โดยมีได้คำนึงถึงขีดจำกัดความเจริญที่โลกและ ทรัพยากรจะอำนวยให้ ตลอดจนความอยู่รอดปลอดภัยและความสุขที่แท้จริงของมนุษย์นับเป็น สิ่งที่เป็นอันตรายร้ายแรง การพัฒนาในปัจจุบันเป็นการแก่งแย่งแข่งขันและวิ่งตามกันไป ด้วย ความเร่งรีบเห็นแค่นี้และหวาดกลัวว่าจะไม่ทันเขา โดยมีได้ถามถึงเป้าหมายที่แท้จริงที่กำลัง มุ่งไป ทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นขาดจากเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์จึงเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของ ชีวิตผลก็คือความขยับเขยื้อนทั้งวัตถุและจิตวิญญาณ ความวิกลจริตเสียสมดุลของชีวิตธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม

เป้าหมายของการพัฒนาที่ถูกต้องท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวสั้น ๆ ว่า ต้องเอื้อให้ เกิดสภาพชีวิตที่ดี กล่าวคือ “สันติสุขส่วนบุคคลและมีสันติภาพส่วนสังคม” ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิด มีขึ้นได้ก็ด้วยการลดละความเห็นแก่ตัว หรือการมีศีลธรรมของสมาชิกในสังคมเป็นสำคัญ การ พัฒนาที่ถูกต้องเป็นไปเพื่อสภาพชีวิตที่ดี ท่านพุทธทาสภิกขุ อุปมาชีวิตที่สมบูรณ์จำต้องมี พุทธศึกษาแห่งชีวิต 4 ด้าน ได้แก่

1. กายพุทธศึกษา คือ การพัฒนาร่างกายให้เจริญถูกต้องเหมาะสม ด้วยการเจริญกาย

ภาวนา

2. จิตตพัฒนา คือ การพัฒนาจิตให้มีสุขภาพ มีสมรรถภาพทำหน้าที่ได้ดีด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน ให้พ้นจากนิวรณ์รบกวนจิตใจ ด้วยการเจริญภาวนา

3. โภทิพัฒนา คือ การพัฒนาสติปัญญาให้เห็นสิ่งทั้งปวง คือ โลกและชีวิตตามเป็นจริงด้วยการเจริญวิปัสณากรรมฐาน ให้พ้นจากอำนาจอวิชชา (ความไม่รู้) ครอบงำ ด้วยการเจริญภาวนา

4. เมตเตชยพัฒนา คือ การสร้างมิตรภาพที่มีรากฐานมั่นคงในเพื่อนมนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ในฐานะเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน มีเมตตาอย่างปราศจาก ความเบียดเบียนและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเป็นศัตรูกัน หากเกื้อกูลกันได้ถูกต้องด้วยการเจริญศีลภาวนาท่านใช้คำว่า “โลกพระศรีอารีย์ก็อยู่แค่ปลายจมูก” ซึ่งใกล้กว่าแค่มือเอื้อม

การพัฒนาทั้ง 4 ด้านนี้ เหมือนปลูกต้นไม้เพื่อประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์และตนเอง ท่านกำหนดให้ทำให้พร้อมทั้ง 4 ด้าน อย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์ คือ ทั้งถูกต้องและทั้งครบถ้วน เมื่อบุคคลมีคุณสมบัติที่ดีดังกล่าวข้างต้น ก็จะส่งผลให้เกิดสังคมที่ปรารถนา ระบบควบคุมสังคมที่ดีต้องมีความถูกต้องด้วย จึงจะอำนวยให้บุคคลมีการพัฒนาฝึกฝนตน จนเข้าถึงสภาพที่พึงประสงค์ข้อนำสังเกตคือเมื่อท่านพุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงบุคคลท่านเน้นความสำคัญที่การศึกษาแต่ครั้งกล่าวถึงระบบควบคุมสังคมท่านเห็นว่าต้องเริ่มที่ระบบเศรษฐกิจซึ่งมีอิทธิพลมาก ดังที่ท่านกำหนดคุณลักษณะสังคมที่ปรารถนาไว้ดังนี้

1. ต้องมีระบบเศรษฐกิจที่ถูกต้อง ซึ่งท่านเรียกเป็นชื่อเฉพาะว่า “รัชมิกสังคมนิยม” กล่าวคือเป็นระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานของธรรมะ สอดคล้องและเกื้อกูลธรรมชาติ เศรษฐกิจที่ดีควรมีความเมตตากรุณาต่อกันรวมทั้งให้ความสำคัญของมิติทางจิตวิญญาณด้วย จึงระบบเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไปมองข้ามหรือไม่คำนึงถึงเท่าที่ควร

2. ต้องมีระบบประสานประโยชน์ที่ถูกต้อง ให้คนที่ต่างกันสามารถอยู่ร่วมกันได้ เช่น คนมั่งมีกับคนยากจน เจ้าของทุนกับเจ้าของแรงงาน นายจ้างกับลูกจ้าง โดยไม่แบ่งเป็นฝักฝ่ายและทำลายกันจนเหลืออยู่ฝ่ายเดียว เพราะการกระทำเช่นนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายก็จะอยู่ไม่ได้หากต้องพึ่งพาอาศัยและได้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน

3. ต้องมีระบบการเมืองที่ถูกต้อง คือสามารถทำให้อยู่กันได้อย่างมีความสุข โดยไม่ต้องใช้อำนาจ ไม่ต้องใช้อำนาจ หากใช้ศีลธรรม คำนึงถึงความถูกต้องเป็นเกณฑ์ (เป็นธรรมาธิปไตย) การเมืองในปัจจุบันเป็นการเมืองที่ไม่พึงประสงค์ เพราะมุ่งแต่ประโยชน์ประโยชน์พวกตนและประโยชน์ชาติตน ท่านเสนอให้มี “กระทรวงศีลธรรม” เป็นหน่วยงานควบคุมศีลธรรมทุกกระทรวง

4. ต้องมีระบบการปกครองที่ถูกต้องเป็น ธัมมิกประชาธิปไตย
5. ต้องมีระบบศีลธรรม ศาสนาและวัฒนธรรมที่ถูกต้อง ซึ่งอำนวยความสะดวก เป็นไปเพื่อสันติภาพและต้องสามารถปฏิบัติได้ ไม่ใช่เรื่องเหลือวิสัย
6. ต้องมีการศึกษาที่ถูกต้อง สร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลที่อยู่แวดล้อม กล่าวคือ เป็นบุตรที่ดี เป็นศิษย์ที่ดี เป็นเพื่อนที่ดี เป็นพลเมืองที่ดี และเป็น

ศาสนิกชนที่ดี และที่สุดคือเป็นมนุษย์ที่เต็มบริบูรณ์ ซึ่งในการนี้ต้องอาศัยความช่วยเหลือเกื้อกูลของสถาบันต่าง ๆ เช่นครอบครัว โรงเรียน วัด สื่อมวลชน เป็นต้น ทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร
7. ต้องมีระบบนิเวศวิทยาที่ถูกต้อง ซึ่งมีความหมายมากกว่าการกำจัดมลภาวะเท่านั้น หากเป็นระบบความอยู่ร่วมกันที่พอเหมาะพอดีกับธรรมชาติแวดล้อม และไม่เกิดปัญหาทุกระดับ ตัวอย่างเช่น ไม่ควรจะอยู่กันอย่างมหานคร จึงจะเกิดปัญหาทุกระดับทั้งกายภาพและจิตใจ หากสนใจชีวิตหมู่บ้านที่ควบคุมง่าย ไม่เหลือกำลัง ไม่สิ้นเปลืองพลังงาน ไม่ซับซ้อนและไม่รวมศูนย์ เพราะ “เล็กนั้นงาม” (small is beautiful) ราบรื่นและมีสันติสุขท่านพุทธทาสภิกขุ มักใช้คำว่า “ถูกต้อง” กำกับลักษณะต่างๆ ในความหมายว่า “ไม่เกิดอันตราย ไม่เป็นทุกข์โทษ เบียดเบียนฝ่ายใด หากเป็นไปเพื่อคุณและประโยชน์แก่ทุกฝ่ายและมีผลเป็นสันติภาพซึ่งเกิดขึ้นได้จริง ด้วยการกระทำของมนุษย์เองให้สอดคล้องกับกฎธรรมชาติ ไม่ต้องอ่อนน้อมหรือติดสินบนสิ่งเหนือธรรมชาติ”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2537 : 68-77) ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” แปลว่า เจริญหรือทำให้เจริญ คำว่า “พัฒนา” ทางศาสนาไม่เคยใช้แต่ถ้าหมายถึงคำว่า ความเจริญแล้ว ทางศาสนาได้ใช้มานานแล้ว เช่น ถ้าเราจะสร้างกุศลให้มากเราก็เรียกว่าเจริญกุศล ถ้าจะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานก็เรียกว่า เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ถ้าจะสร้างเมตตาให้เกิดขึ้นก็เรียกว่า เจริญเมตตา ดังนั้นถ้าจะ โยงเรื่องการพัฒนากับคำว่าเจริญแล้ว ก็ต้องถือว่าเราได้มีการพัฒนากันมานานแล้ว ดังนั้น การพัฒนาจึงหมายถึงการพัฒนาคุณสมบัตินั่นเอง การพัฒนาคุณสมบัติ 4 ประการ ได้แก่ 1. การพัฒนากาย 2. การพัฒนาศีล 3. การพัฒนาจิต 4. การพัฒนาปัญญา

1. การพัฒนากาย หมายความว่า นอกจากจะมีปัจจัยสี่มาบำรุงเลี้ยงร่างกายอย่างเพียงพอ ให้แข็งแรงเป็นปกติสุขแล้ว ยังจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องดีงามกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพไม่ให้เกิดโทษแก่ร่างกายและจิตใจ เช่น กินอาหารที่มุ่งประโยชน์ต่อสุขภาพ มิใช่เพื่อเอร็ดอร่อยสนองตัณหาโดยไม่คำนึงถึงประโยชน์คุณค่าอาหารว่าจะมีโทษต่อร่างกาย

หรือไม่ ส่วนการรับรู้สิ่งแวดล้อมภายนอกจากการสัมผัสทางตา หู จมูก กาย ก็รู้จักเลือกรับรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ไม่รับสิ่งที่เป็นโทษเข้ามา และไม่ก่อปัญหาแก่สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

2. การพัฒนาศีล คือ การพัฒนาความสัมพันธ์ทางด้านกาย วาจา กับบุคคลอื่นซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคมอย่างถูกต้อง ลำพังการเป็นอิสระ ปลอดภัยจากการถูกผู้อื่นเบียดเบียนเท่านั้น ยังไม่เพียงพอ บุคคลยังต้องไม่กระทำการเบียดเบียนผู้อื่นอีกด้วย และประพฤตินั้นเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นตลอดจนมีสัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพสุจริต)

3. การพัฒนาจิต คือ การฝึกฝนอบรมจิตให้มีคุณสมบัติครบถ้วนทั้งสามด้าน คือ มีคุณภาพจิตดีเช่น มีความเมตตา กรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน มีสมรรถภาพจิตดี เช่น มีสติและสมาธิ มีความขยันหมั่นเพียร มีสุขภาพจิตดี เช่น มีความปีติปราโมทย์เข้มแข็งใจ จิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วย่อมปลอดภัยจากความหมองมัว เร่าร้อน ทะยานอยาก หากแต่ประสบสุขที่ประณีตยิ่งขึ้น

4. การพัฒนาปัญญา นอกจากการฝึกฝนให้มีความสามารถในการคิดเป็นคิดอย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ปราศจากอคติแล้วยังมีความหมายต่อไปถึงการรู้จักเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงรู้เท่าทันธรรมชาติของสังขาร จนสามารถชำระกมลจิตใจเป็นอิสระ ไม่ถูกกิเลสครอบงำหลุดพ้นจากความทุกข์สิ้นเชิง

เมื่อบุคคลสามารถพัฒนาตนให้เป็นที่พึงมีจิตและปัญญาแล้ว การพัฒนาชีวิตด้านในของบุคคลด้วยกระบวนการศึกษาอบรมในหลายลักษณะ จะทำให้บุคคลมีคุณภาพภายในอันเป็นพื้นฐานสำคัญในการรองรับการจัดระเบียบสังคมอย่างใหม่ ที่เป็นผลจากการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง การพัฒนาสภาพทางกายภาพตลอดจนการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมจะสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น เพราะผู้คนมีหลักธรรมพื้นฐาน เช่น มีสัมมาทิฐิ เห็นความเจริญงอกงามของชีวิตดีกว่าความมั่งคั่งทางวัตถุ มีความสนใจในความเป็นอยู่แต่พอดี ควบคู่ไปกับความขยันหมั่นเพียร และมีฉันทะเป็นแรงจูงใจในการทำงาน มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสรรพชีวิตเป็นต้น คุณภาพของชีวิตที่กล่าวมาแล้วย่อมเป็นสิ่งสะท้อนและเป็นทั้งปัจจัยในการบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง การเปลี่ยนแปลง การสร้างสรรค์ ปรับปรุงอย่างมีกระบวนการ (Process) หรือมีการกำหนดทิศทางเป้าหมายที่แน่นอน (Ultimate Goal) ที่อาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำของภาครัฐและภาคเอกชนหรือเป็นความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน ทั้งนี้เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การศึกษาเรียนรู้ สุขภาพ อนามัย การมีส่วนร่วมเป็นต้น ของคนภายในชุมชนให้ดีขึ้น

2. การดำเนินงานของโครงการ ลานบุญ ลานปัญญา

2.1 การเตรียมความพร้อมในการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญา

โครงการ “ลานบุญ ลานปัญญา” เป็นโครงการที่ทำงานภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง 2555 (แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจระยะ 2) ที่ต้องกระจายเม็ดเงินสู่ประชาชนอย่างมีเป้าหมาย และคุ้มค่า สร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ อาศัยทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมชุมชน นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน สังคมและประเทศชาติโดยรวม จึงต้องดำเนินการในทุกพื้นที่ครอบคลุมทั่วประเทศโดยมีแนวทางในการเตรียมการดำเนินงานโครงการลานบุญ ลานปัญญา ดังนี้ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2553:10-25)

2.1.1 การเตรียมการจัดทำโครงการในศาสนสถาน โดยที่ในชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางดำเนินพิธีทางศาสนาและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนดั้งเดิมในอดีตแต่จากการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลกทำให้วิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ก่อให้เกิดผลกระทบต่อศาสนสถาน สังคมและชุมชนอย่างรุนแรง กิจกรรมและพิธีกรรมที่เคยปฏิบัติโดยศาสนสถานเป็นศูนย์กลางลดน้อยลง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและศาสนสถาน กับชุมชนเกิดช่องว่างเพิ่มมากขึ้น ขาดการเกื้อกูลกัน เลียนแบบวัฒนธรรมต่างถิ่นจากภายนอก วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในสังคมไทยดั้งเดิมที่ดั้งงามถูกทำลายอย่างสิ้นเชิงจากการถูกกลืนทางวัฒนธรรม

ดังนั้น การที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำโครงการ/กิจกรรมสร้างสรรค์ขึ้น นั้น อาจจะเป็นสิ่งที่แปลกใหม่สำหรับสังคมไทยปัจจุบันจึงจำเป็นต้องมีขั้นตอนการเตรียมความพร้อมในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ภายในชุมชน และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในศาสนสถานทุกจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งกิจกรรมสร้างสรรค์ที่แต่ละชุมชนควรต้องพิจารณามีดังนี้

1) ปรับกระบวนการ วิธีการคิดและการบริหารจัดการของชุมชนผู้มีส่วนได้เสีย ในการร่วมทำโครงการ/กิจกรรม สนับสนุนส่งเสริมชุมชนให้มีส่วนร่วม “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์” จัดกิจกรรมต่อเนื่องที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของงาน ประสิทธิผลด้านปัญญา (ความรู้) และบุญ (ความดี) ที่คนในชุมชนจะได้รับ

2) ปรับบริบทชุมชน การสร้างโครงการ/กิจกรรมสร้างสรรค์ ซึ่งภายในชุมชน ครอบคลุมด้วย บ้าน ศาสนสถาน สถานศึกษาหน่วยงานและองค์กรภาครัฐ/เอกชนในชุมชน เป็นองค์ประกอบ ดังนั้นเพื่อให้การจัดกิจกรรมตอบสนองความต้องการของสังคมชุมชนในเชิงรุก

มุ่งเน้นให้รอบครัวทำกิจกรรมร่วมกันอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดเป็นครอบครัวเข้มแข็งและอบอุ่นขึ้นในสังคม

3) ปรับวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ระดมความคิดในการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้อย่างรู้คุณค่าและสร้างประโยชน์แก่ชุมชน โดยมีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางระดมคนร่วมทำกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อหลักธรรมคำสอนทางศาสนา สร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้ใช้พื้นที่ว่างอย่างเข้าใจและเข้าถึงหลักธรรมทางศาสนาผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน สร้างคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเข้มแข็งทางจิตใจและมีความร่มเย็นเป็นสุข ด้วยมิติทางศาสนาภายใต้วิถีชีวิตสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ

4) เน้นการใช้ภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งเป็นมรดกทางปัญญาที่สืบทอดและมีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นองค์ประกอบการดำรงชีวิต โดยนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ยึด “ทางสายกลาง” ที่กลมกลืนไปกับธรรมชาติสร้างความปรองดองอยู่ร่วมกันด้วยความมีวินัย รับผิดชอบ อดทน อดออมมานะ ประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อชุมชนดำรงอยู่ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างมั่นคงและยั่งยืนถาวร

5) เน้นการใช้ทรัพยากรบุคคลในชุมชน ที่มีค่าของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมเดิม นำมาสร้างประโยชน์ให้กับสังคม พัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็งภายใต้วิถีชีวิตสังคมโลกปัจจุบัน ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์โดยมีศาสนบุคคลในศาสนสถาน เป็นศูนย์กลางสร้างความร่วมมือระหว่างบุคลากรเครือข่ายในชุมชนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์ที่สอดคล้องประสานกันทั้งระบบด้วยพลังชุมชนสร้างบุคลากรมีคุณภาพเพื่อผลสัมฤทธิ์ของโครงการ

2.1.2 การสร้างโครงการ/กิจกรรม

1) การสร้างโครงการ/กิจกรรมสร้างสรรค์ จะต้องสร้างขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของโครงการ “ลานบุญ ลานปัญญา” ต้องเป็นโครงการ/กิจกรรมที่เป็นไปตามกรอบแนวคิด คือ

1.1) สมาชิกของชุมชนต้องมีส่วนร่วมคิด ร่วมสร้างโครงการ/กิจกรรม (ร่วมคิด)

1.2) โครงการทุกโครงการต้องไม่ขัดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา

1.3) สมาชิกของชุมชนต้องเป็นผู้มีส่วนร่วมในการทำโครงการทุกโครงการ (ร่วมทำ)

1.4) ต้องจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานและมีการกำกับติดตามและรายงานผลของโครงการที่ชัดเจน โดยสมาชิกของชุมชนอย่างต่อเนื่องตลอดปี (ร่วมบริหาร)

1.5) สมาชิกของชุมชนต้องรับผิดชอบในการจัดทำแผนและกำกับการใช้จ่ายเงินอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ (ร่วมตรวจสอบ)

1.6) โครงการที่ทำให้ผู้ได้รับประโยชน์ต้องเป็นสมาชิกของชุมชนและเป็นของชุมชนเท่านั้น (ร่วมรับประโยชน์)

2) การสร้างความเข้าใจ บทบาทของศาสนสถานและชุมชนที่ต้องเกื้อกูลกันด้วยกระบวนการใช้สื่อการประชาสัมพันธ์เชิงรุก

3) การสร้างชุมชนสัมพันธ์ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนา โดยใช้ศาสนสถานเป็นฐานปฏิบัติ สนับสนุนส่งเสริมคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานสังคมประชาธิปไตย ระบบคณะกรรมการอำนวยการ/คณะกรรมการบริหาร/คณะกรรมการกิจกรรม สมาชิกของชุมชนร่วมคิดร่วมกันเสนอแนวทางและร่วมบริหารจัดการโครงการสร้างสรรค์ต่าง ๆ ด้วยวิถีทางศาสนา มีการสื่อสารสองทาง สร้างโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมชุมชนภายใต้ปฏิบัติการชุมชนสัมพันธ์

4) การสร้างสังคมจิตอาสา ปลุกจิตสำนึกคนในชุมชนให้รักท้องถิ่นและมีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ โดยศาสนสถานเป็นศูนย์กลางสืบค้น องค์ความรู้ ประวัติความเป็นมาของบุคคล ชุมชนและมรดกทางภูมิปัญญาและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดกิจกรรมสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมเป็นทีม บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีและรับประโยชน์ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิรู้ ภูมิธรรม ที่หลากหลายของคนในท้องถิ่นสู่อุณหภูมิอย่างมีจุดมุ่งเน้นสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีสำนึกจิตอาสาในการ รักษา สืบต่อมรดก วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนให้ยั่งยืน

5) การสร้างพลังชุมชนพลิกฟื้นค่านิยม โดยให้ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและค่านิยม เพราะชุมชนกับศาสนสถานในปัจจุบันยังมีส่วนสัมพันธ์กัน บางโอกาส ถ่ายทอดศาสตร์และศิลป์แก่ชุมชน ด้านการศึกษาทางโลกและทางธรรมเพื่อการดำรงชีวิตและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น พัฒนาจิตใจคนในชุมชน สร้างคนดีมีคุณธรรม อาศัยศาสนสถานเป็นศูนย์ปฏิบัติโครงการสร้างสรรค์พลิกฟื้นนำค่านิยมคุณธรรมของสังคมไทยในอดีตกลับคืนมา สร้างสังคมเข้มแข็งที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมอย่างยั่งยืนครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

2.1.3 แนวทางการดำเนินงาน

ในการดำเนินงาน โครงการ “ลานบุญ ลานปัญญา” ซึ่งเป็น โครงการที่ทำงาน ภายใต้แผนปฏิบัติการ ไทยเข้มแข็ง 2555 (แผนฟื้นฟูเศรษฐกิจระยะที่ 2) เป็น โครงการหนึ่งที่ รัฐบาล ได้ลงทุนและให้ความสำคัญในอันที่จะสร้างให้เกิดสังคมแห่งปัญญา และสังคม คุณธรรม ซึ่งเป็นการสร้างคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนให้แก่ประชาชนคนไทย การดำเนิน โครงการ นี้จึงมีการประเมินผลอย่างเป็นระบบและรอบคอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ โดยส่วนรวมอย่างแท้จริง

การดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาจึงต้องใช้ความละเอียดรอบคอบทุก ขั้นตอน เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายตรงตามความต้องการของชุมชน รวมทั้งมีความคุ้มค่า ในการใช้จ่ายงบประมาณ ซึ่งจำเป็นต้องมีการติดตามประเมินผลอย่างใกล้ชิดเพื่อประเมิน ผลสำเร็จและประเมินผลความคุ้มค่า สอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และ วิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ที่กำหนดให้ส่วนราชการดำเนินการประเมินผล ความคุ้มค่าการปฏิบัติการกิจของภาครัฐ และให้มีการรายงานผลการประเมินผลความคุ้มค่าการ ปฏิบัติการกิจของภาครัฐด้วย แนวทางการดำเนินงาน โครงการ “ลานบุญ ลานปัญญา” ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาโครงการ

ประกอบด้วยผู้แทนจาก 5 ศาสนา ได้แก่ พระเถระผู้แทนกรมการมหาเถรสมาคม ผู้แทนจุฬาราชมนตรี(ผู้แทนศาสนาอิสลาม) ผู้แทนศาสนาคริสต์ประธานพรหมณ์พระราชครู (ผู้แทนศาสนาพรหมณ์-ฮินดู) และผู้แทนศาสนาซิกข์ เนื่องจาก โครงการลานบุญ ลานปัญญา เป็นโครงการใหม่ของกรมการศาสนา เป็นการจัดทำ โครงการ/กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของ คนไทยที่ผูกพันอยู่กับศาสนา ผู้แทนของศาสนาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญใน หลักศาสนานั้น ๆ และเป็นผู้ที่เป็นที่ยอมรับนับถือของศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ และคนใน พื้นที่ การแต่งตั้งให้ ผู้แทนศาสนาในระดับองค์กรและในระดับพื้นที่เป็นที่ปรึกษาโครงการฯ จึงมีความจำเป็นเพื่อให้โครงการนี้มีความมั่นคงและยั่งยืนตลอดไป โดย ผู้แทนศาสนาทั้ง 5 ศาสนาจะมิบทบาทในการเป็นที่ปรึกษา กลั่นกรองความเหมาะสมของ โครงการ/กิจกรรมกับทั้ง กำหนดกรอบแนวทางในการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาให้แก่ศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง ร่วมโครงการลานบุญ ลานปัญญา โดยมีการวางกรอบเกี่ยวกับสาระสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ความสำคัญของศาสนาที่ศาสนิกชนต้องคำนึงถึงและนำไปประพฤติปฏิบัติใน ชุมชน

2) ความสำคัญของศาสนสถานของตนในชุมชน ที่สามารถใช้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ เป็นศูนย์กลางระดมคนในชุมชน ร่วมทำโครงการ/กิจกรรมจากความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม สร้างรายได้

3) เพิ่มมูลค่าเศรษฐกิจชุมชนสร้างความสามัคคีภายใต้หลักธรรมทางศาสนาจากพื้นที่วิถีชีวิตพอเพียงจากลานบุญ ลานปัญญา

4) ความสำคัญของศาสนบุคคลในชุมชน ที่เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพ สามารถเป็นผู้นำในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางศาสนา การพัฒนาจิตใจสู่คนในชุมชน

5) โครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาของตนที่คนในชุมชนควรนำไปดำเนินการเพื่อสืบทอดสู่อุชนรุ่นใหม่

6) โครงการ/กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของศาสนาที่ควรได้มีการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ สืบทอดสู่อุชนรุ่นใหม่

7) โครงการ/กิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ดั้งเดิมของคนในชุมชน

8) โครงการ/กิจกรรมสร้างสรรค์ทางศาสนาที่เหมาะสมกับวัยต่าง ๆ ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความสุข และมีปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานสังคมประชาธิปไตย

ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำแนวทางการดำเนินงาน

เนื่องจาก โครงการลานบุญลานปัญญาเป็น โครงการใหม่ และเป็น โครงการนำร่อง เป็นปีแรก กรมการศาสนาจึงได้จัดทำกรอบแนวทางสำหรับจังหวัดเพื่อใช้ในการดำเนินการ โครงการนี้ให้บรรลุผลตามเป้าหมายของรัฐบาล โดยมีเนื้อหาสาระเรียงตามลำดับขั้นตอนของการดำเนินงาน ดังนี้

การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งเพื่อบริหาร โครงการลานบุญ ลานปัญญา โดยมีโครงสร้าง ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) และผู้อำนวยการศาสนาทุกศาสนา ในจังหวัดเป็นที่ปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ มีหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดไม่เกิน 3 คน (ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด, นายกองจัดการบริหารส่วนจังหวัด, พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด) และผู้ทรงคุณวุฒิ(ผู้นำตามธรรมชาติ/ปราชญ์ท้องถิ่น)ไม่เกิน 5 คน ร่วมเป็นกรรมการ และมีวัฒนธรรมจังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ และมีนักวิชาการวัฒนธรรมที่ได้รับมอบหมายจำนวน 2 คน เป็นผู้ช่วยเลขานุการ มีอำนาจหน้าที่ ในการคัดเลือก ศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการฯ และหน้าที่อื่น ๆ รายละเอียดดังตัวอย่าง โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ ดังนี้

คณะกรรมการ ประกอบด้วย

1. เจ้าคณะจังหวัด	ที่ปรึกษา
2. ผู้นำองค์กรศาสนาทุกศาสนาในจังหวัด	ที่ปรึกษา
3. ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธานกรรมการ
4. หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัด	กรรมการไม่เกิน 3 คน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่เกิน 5 คน	กรรมการ
6. วัดนธรรมจังหวัด	กรรมการและเลขานุการ
7. นักวิชาการวัดนธรรมที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 2 คน	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

- ดำเนินการคัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการลานบุญลานปัญญาของจังหวัดจำนวน 8 แห่ง โดยประสานงานและประชุมหารือกับผู้นำศาสนสถานและผู้นำชุมชนเพื่อประเมินความพร้อม
- ให้ความเห็นชอบและอนุมัติแผนปฏิบัติการของศาสนสถานและโครงการของศาสนสถานเพื่อให้ศาสนสถานนำไปดำเนินการตามแผนปฏิบัติการดังกล่าว
- ให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการลานบุญลานปัญญาของศาสนสถานภายในจังหวัด
- สำนักงานวัดนธรรมจังหวัดเป็นหน่วยเบิกจ่ายงบประมาณกำกับดูแลการเบิกจ่ายงบประมาณของศาสนสถานทั้ง 8 แห่งให้เป็นไปตามระเบียบของทางราชการโดยเคร่งครัด ตลอดจนเก็บเอกสารหลักฐานในการเบิกจ่ายให้ครบถ้วนเพื่อการตรวจสอบ
- สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานโครงการลานบุญ ลานปัญญาในจังหวัดให้เกิดการพัฒนาและบรรลุเป้าหมาย
- กำกับติดตามการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถานภายในจังหวัดและร่วมแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ให้ทันทั่วถึง
- แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ และคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร
- มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภายในจังหวัดเชื้ออำนาจและสนับสนุนการดำเนินการของศาสนสถานในโครงการลานบุญลานปัญญา เพื่อให้บังเกิดผล

9. รายงานสรุปผลการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถาน
ภายในจังหวัดเป็นรายสัปดาห์ รายเดือน รายไตรมาส และรายปี รวมทั้งประมวลสรุปผลเป็น
ภาพรวมรายงานตามแบบลานบุญฯ 7 องค์การศาสนา

10. คำเนิการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงวัฒนธรรม

2.1.4 การคัดเลือกศาสนสถานตามหลักเกณฑ์การคัดเลือก

ในการคัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วม โครงการลานบุญ ลานปัญญา ในแต่ละ
จังหวัดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัด ซึ่ง
จะมีการประชุมเพื่อนำเสนอรายชื่อศาสนสถาน จากนั้นมอบหมายให้เลขานุการฯ หรือ
กรรมการฯ ไปประสานงานกับผู้นำศาสนสถานและผู้นำชุมชน ตลอดจน อบต. กำนัน
ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่เป็นที่เคารพนับถือ เพื่อร่วมประชุมประเมินความพร้อมของชุมชน รวมทั้งความ
ต้องการของชุมชนที่จะดำเนินการในโครงการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง
ตลอดไปโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคัดเลือกหรือขอเสนอศาสน
สถานที่จะเข้าร่วม โครงการฯ รวมทั้งมีส่วนร่วมในทุกโครงการและต้องได้รับความร่วมมือจาก
ผู้นำศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการลานบุญลานปัญญา โดยมีแนวทางการคัดเลือกศาสนสถาน
ดังนี้

1) อำนาจหน้าที่ในการคัดเลือกศาสนสถานที่จะร่วม โครงการฯ เป็นอำนาจหน้าที่
ของคณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัด ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งโดย
คณะกรรมการฯ ต้องพิจารณาและประเมินความพร้อมของชุมชน/คนในชุมชนที่จะเข้าร่วม
โครงการนี้ พิจารณาสถิติสภาพและการยอมรับของผู้นำตามธรรมชาติบทบาทของศาสน
สถานที่มีต่อชุมชน ความร่วมมือของผู้นำศาสนสถาน รวมทั้งความต้องการ ความพร้อมเพียง
และความหนาแน่น ของชุมชนที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคนในชุมชนได้อย่าง
ต่อเนื่องตลอดไป

2) เกณฑ์การคัดเลือกศาสนสถาน ให้มีจำนวนศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการ
ลานบุญ ลานปัญญาจังหวัดละ 8 แห่ง โดยให้แต่ละจังหวัดคัดเลือกตามจำนวนของศาสนสถาน
ในแต่ละศาสนาที่จะเข้าร่วมโครงการฯตามบัญชีจำนวนศาสนสถานของกรมการศาสนา ซึ่งได้
กำหนดตามความเหมาะสมกับจำนวนศาสนิกชนของแต่ละศาสนา ภายในจังหวัดนั้น ๆ โดยมี
ข้อพิจารณาในการคัดเลือกศาสนสถาน รวม 6 ประการ คือ

2.1) บริเวณศาสนสถานมีพื้นที่กว้างขวางเพียงพอสามารถที่จะรองรับ
ประชาชนในชุมชนมาใช้บริการในการจัดกิจกรรม

- 2.2) ผู้นำศาสนสถานมีความเข้าใจยินดีเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งยินยอมอนุญาตให้ใช้ศาสนสถานจัดกิจกรรมด้วยความเต็มใจ
- 2.3) ต้องเป็นศาสนสถานที่สามารถจัดกิจกรรมได้ อย่างต่อเนื่องตลอดปี
- 2.4) มีสมาชิกในชุมชนเมืองที่หนาแน่น โดยมีจำนวนสมาชิกมากพอที่จะจัดกิจกรรมร่วมกัน
- 2.5) ประชาชนในชุมชนมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือกับศาสนสถาน ดำเนินโครงการลานบุญ ลานปัญญา

2.6) มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งในการทำงานร่วมกับศาสนสถาน และชุมชน

3) วิธีการคัดเลือกศาสนสถาน โดยชุมชน คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัด เป็นผู้คัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ร่วมกับคนในชุมชนในพื้นที่ให้คณะกรรมการบริหารโครงการลานบุญฯ จังหวัดดำเนินการ ดังนี้

3.1) คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัดจัดประชุม คณะกรรมการบริหาร โครงการฯจังหวัดครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการลานบุญ ลานปัญญา หลักเกณฑ์ในการคัดเลือก ให้คณะกรรมการฯ ทราบและให้คณะกรรมการฯ มีโอกาสนำเสนอรายชื่อศาสนสถานที่เหมาะสมจะเข้าร่วมโครงการลานบุญ ลานปัญญาจากนั้น ครอบงมหมายให้เลขานุการคณะกรรมการฯ หรือกรรมการฯ ไปประสานงานและประชุมหารือ กับผู้นำศาสนสถาน ผู้นำชุมชน ผู้ที่คนในชุมชนเคารพนับถืออบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำตาม ธรรมชาติ เพื่อประเมินความพร้อมความต้องการของศาสนสถานและคนในชุมชนที่จะเข้าร่วม โครงการฯ

3.2) ให้ศาสนสถานเข้าร่วมประชุมหารือ และประสงค์จะเข้าร่วมโครงการฯ กรอกรายละเอียดเพื่อแสดงความจำนงที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ตามแบบลานบุญฯ 1 ในเบื้องต้น นี้ ควรมี

ศาสนสถาน que แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการฯมากกว่า 8 แห่งต่อจังหวัด

3.3) คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัดจัดประชุม ครั้งที่ 2 เพื่อคัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการลานบุญฯ โดยรวบรวมจำนวนศาสน สถานที่สนใจและได้ลงนามแสดงความจำนงที่จะเข้าร่วมโครงการฯ จากแบบแสดงความจำนง ของศาสนสถานและ ตรวจสอบ ข้อมูล วิเคราะห์ชุมชน ว่าศาสนสถานใดควรได้รับการ พิจารณาคัดเลือกเข้าร่วมโครงการลานบุญ ลานปัญญาตามเกณฑ์การคัดเลือก รวมทั้งกลั่นกรอง รายชื่อศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการฯ เพื่อประเมินความเป็นไปได้และความต่อเนื่องของ

โครงการฯ ตามแบบตรวจสอบความพร้อมของศาสนสถานเข้าร่วมโครงการฯ แบบลานบุญฯ 2 ซึ่งในแบบตรวจสอบความพร้อมของศาสนสถานเป้าหมาย ได้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ ด้านความพร้อมของศาสนสถาน/ผู้นำศาสนสถาน และด้านความพร้อมของคนในชุมชน โดยเน้นศาสนสถานเป้าหมายซึ่งเป็นที่ยอมรับเชื่อถือศรัทธาของคนในชุมชนรวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเองเป็นสำคัญ

3.4) คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัด จะต้องมีการประชุมลงมติ คัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วม โครงการลานบุญ ลานปัญญา จังหวัด 8 แห่งซึ่งศาสนสถานนั้นควรเป็นศาสนสถานที่มีชุมชน บุคคลทุกฝ่ายเลื่อมใส ศรัทธา พร้อมทั้งจะร่วมจัดกิจกรรมและดำเนินการให้ศาสนสถานนั้น ๆ เป็นศูนย์กลางจิตใจของคนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยให้มีการจดบันทึกรายงานการประชุมคณะกรรมการฯ จังหวัดดังกล่าว

3.5) คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัด รายงานผลการคัดเลือกศาสนสถานให้กรมการศาสนาทราบตามแบบรายงานผลการคัดเลือกศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการฯ แบบลานบุญฯ 3 เพื่อกรมการศาสนาไปประกาศรายชื่อศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการลานบุญลานปัญญา โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ลงนามในประกาศ

3.6) จังหวัดจัดทำรายละเอียดทะเบียนข้อมูลศาสนสถาน โดยให้ระบุรายชื่อ ศาสนสถานทุกศาสนาที่เข้าร่วมโครงการฯ ประวัติของศาสนสถาน สิ่งสำคัญในศาสนสถาน กิจกรรมที่ดำเนินการ สถานที่ตั้ง จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในปัจจุบัน จำนวนสมาชิกในชุมชนที่จะเข้าร่วมบริหาร โครงการฯ จำนวนประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมในโครงการฯ ชื่อผู้นำศาสนสถานนั้น ๆ พร้อมภาพถ่ายศาสนสถานประกอบ ศาสนสถานละ 3 ภาพ ส่งกรมการศาสนา

3.7) จำนวนเป้าหมายและจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการในศาสนสถานเป้าหมายจำนวนศาสนสถาน จังหวัดละ 8 แห่ง รวม 600 แห่ง จำนวนผู้เข้าร่วมโครงการ ศาสนสถานละ ไม่น้อยกว่า = 10,000 คน (7 เดือนคือ มีนาคม-กันยายน 2553) จังหวัดละ ไม่น้อยกว่า = 80,000 คนรวม 75 จังหวัด ไม่น้อยกว่า = 6,000,000 คน

4.) การประกาศรายชื่อศาสนสถานที่จะเข้าร่วมโครงการฯ ของกรมการศาสนา หลังจากที่จังหวัดรายงานผลการคัดเลือกศาสนสถานมาที่กรมการศาสนาแล้ว กรมการศาสนา จะมีการประกาศรายชื่อศาสนสถานทุกศาสนาที่เข้าร่วมโครงการฯ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ลงนาม

5) กระบวนการปลูกจิตสำนึกคนในชุมชน เป็นหน้าที่ของจังหวัดและคณะกรรมการบริหารโครงการฯ จังหวัด ที่จะไปกระตุ้นจิตสำนึกของคนในชุมชนเป้าหมาย ให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการเสนอรายชื่อคณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน และคัดเลือกประธาน รองประธานสภาลานบุญ ลานปัญญา และร่วมจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานของตนเอง และร่วมดำเนินการตามแผนดังกล่าวให้บรรลุผลตาม โครงการลานบุญ ลานปัญญาของรัฐบาล เพื่อประโยชน์สุขของคนในชุมชนเอง เป็นการสร้างพลังมวลชน ให้มีส่วนร่วมสร้างชุมชนของตนเองให้อยู่เย็นเป็นสุข แก้ปัญหาอยู่ร้อนนอนทุกข์ให้หมด ไปจากชุมชน โดยมาร่วมดำเนินการในทุกกระบวนการ เริ่มตั้งแต่ การวางแผนร่วมกันการศึกษาวิเคราะห์ปัญหา กำหนด โครงการ/กิจกรรม ดำเนินการ โครงการ/กิจกรรมตามแผนฯ ตรวจสอบติดตามประเมินผล และร่วมรับประโยชน์จากโครงการ/กิจกรรมในแผนฯ ซึ่งจะต้องมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นปัจจัยที่จะทำให้แผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ได้รับการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจังและยั่งยืนตลอดไป

6) การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งโดยประสานงานกับผู้นำศาสนสถานและผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ผู้นำหน่วยงานระดับชุมชน (อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ตลอดจนคนในชุมชนเป้าหมาย เป็นผู้นำเสนอรายชื่อคณะกรรมการฯ ดังกล่าว ศาสนสถานที่ได้รับการคัดเลือกทุกศาสนสถาน จะมีคณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน 1 คณะ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ ภายใต้ศาสนสถานนั้น ๆ และกำหนดแผนปฏิบัติการของศาสนสถานตาม โครงการดังกล่าวตลอดปี (7 เดือน) โดยร่วมศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน ร่วมคิดกิจกรรมที่สอดคล้องและสร้างสรรค์ เพื่อให้ศาสนสถานเป็นสถานที่ก่อเกิดปัญญา และเป็นแหล่งจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน ให้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมและชุมชนแห่งปัญญา จากความรักความศรัทธาในศาสนสถานแห่งนั้น ๆ

โครงสร้างของคณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน ประกอบด้วย นายอำเภอที่ศาสนสถานนั้นตั้งอยู่ และผู้อำนวยการศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ เป็นที่ปรึกษา โดยมีผู้นำศาสนสถานเป็นประธานกรรมการ และหัวหน้าหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในตำบล/หมู่บ้านไม่เกิน 9 คน (ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ/ตำบล, ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ผู้บริหารสถานศึกษาที่ศาสนสถานตั้งอยู่, กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน, อาสาสมัครสาธารณสุข, นักจัดรายการวิทยุชุมชน, พัฒนาการตำบล) และผู้ทรงคุณวุฒิไม่

เกิน 9 รูป/คน (เป็นคนในชุมชนที่เป็นผู้นำตามธรรมชาติ เช่นข้าราชการที่เกษียณ/คนที่ชาวบ้านนับถือ/ผู้นำเด็ก/ผู้นำเอกชนภาคธุรกิจ ฯลฯซึ่งจะเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมโครงการลานบุญฯ ในชุมชนได้) ร่วมเป็นกรรมการ โดยมีนักวิชาการวัฒนธรรมที่ได้รับมอบหมายเป็นกรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินการโครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง จัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานตามแบบลานบุญฯ 4 เสนอสภาลานบุญ ลานปัญญาก่อนนำเสนอจังหวัดเพื่อความเห็นชอบและอนุมัติแผนงานและโครงการของศาสนสถาน จากนั้นให้จังหวัดรวบรวมส่งกรมการศาสนา โดยคณะกรรมการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน จะต้องดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถานให้บรรลุเป้าหมาย ตรวจสอบติดตามการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถานที่ได้รับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์ รวมทั้งรายงานสรุปผลการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถานที่ได้รับผิดชอบ เป็นรายสัปดาห์ รายเดือน รายไตรมาส รวมทั้งประมวลสรุปผลในภาพรวมรายปีเสนอจังหวัด ตามแบบลานบุญ 6 รายละเอียดโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ ดังตัวอย่าง ดังนี้

ตัวอย่าง โครงสร้าง ประกอบด้วย

1. นายอำเภอ ที่ศาสนสถานนั้นตั้งอยู่ที่ปรีกษา
2. ผู้นำองค์กรศาสนาทุกศาสนาในพื้นที่ ที่ปรีกษา
3. ผู้นำศาสนสถาน ประธานกรรมการ
4. หัวหน้าหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในตำบล/หมู่บ้าน ไม่เกิน 9 คน กรรมการ
5. ผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่เกิน 9 รูป/คน กรรมการ
6. นักวิชาการวัฒนธรรมที่ได้รับมอบหมาย กรรมการและเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

1. ดำเนินการจัดประชุมคณะกรรมการดำเนินการโครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อดำเนินงานโครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถาน
2. จัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ตามแบบลานบุญฯ 4ภายใต้โครงการลานบุญ ลานปัญญา เสนอจังหวัดอนุมัติ

3. ดำเนินการหรือมอบหมายให้คนในชุมชนที่อาสาเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถานในโครงการลานบุญ ลานปัญญาที่รับผิดชอบให้ บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

4. ตรวจสอบติดตามการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถาน ที่ รับผิดชอบ และร่วมแก้ไขปัญหาตามสถานการณ์

5. ประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนในชุมชนมาร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัด เสวนาเปิดสภาลานบุญ ลานปัญญาร่วมแก้ปัญหาให้ชุมชน

6. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

7. มีอำนาจเรียกส่วนราชการในชุมชน มาสอบถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถานที่รับผิดชอบ

8. รายงานสรุปผลการดำเนินการ โครงการลานบุญลานปัญญาของศาสนสถาน ที่ รับผิดชอบ เป็นรายสัปดาห์รายเดือน รายไตรมาส รวมทั้งประมวลสรุปผลในภาพรวมรายปี เสนอจังหวัดตาม แบบลานบุญฯ 6

การแต่งตั้งประธานและรองประธานสภาลานบุญ ลานปัญญา โดยให้จังหวัด ประสานงานกับผู้นำศาสนสถานและผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ผู้นำหน่วยงานระดับท้องถิ่น (อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ตลอดจนคนในชุมชนเป้าหมายคัดเลือกประธานและรอง ประธานสภาลานบุญ ลานปัญญา จากผู้นำตามธรรมชาติ/ผู้นำชุมชนที่คนในชุมชนเคารพนับถือ มากที่สุดเป็นประธานสภาลานบุญ ลานปัญญา (1 คน) และรองประธาน (2 คน) เสนอรายชื่อ ประธานและรองประธานสภาลานบุญ ลานปัญญา ในคราวเดียวกับการเสนอรายชื่อ คณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถานซึ่งจะทำหน้าที่ในการ เป็นประธานสภาชุมชนในเวทีประชาคม ในการเสวนาทุกกิจกรรมของชุมชน และมีนักวิชาการ วัฒนธรรมจังหวัดเป็นเลขานุการ โดยนำเสนอให้จังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง

ประธานสภาลานบุญ ลานปัญญามีอำนาจหน้าที่ ในการร่วมพิจารณาให้ความ เห็นชอบแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน เป็นประธานและกำกับดูแลการจัดประชุมเสวนาใน กิจกรรมต่างๆ ในเวทีประชาคมที่คนในชุมชนเป็นผู้จัดขึ้น เพื่อระดมความคิดเห็นของคนใน ชุมชนในการร่วมแก้ปัญหาชุมชนและสร้างสรรค์องค์ความรู้ในเรื่องต่างๆของชุมชน เพื่อให้ เป็นความคิดเห็นของสภาลานบุญ ลานปัญญา

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการของศาสนสถานเข้าร่วมโครงการ

3.1 การจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานหลังจากได้มีกระบวนการปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนให้หันมาร่วมมือร่วมใจพัฒนาชุมชน และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานแล้ว ขั้นตอนต่อไป คือ การจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานตามแบบลานบุญฯ 4 เป็นแผนการจัดโครงการ/กิจกรรมของชุมชน โดยกำหนดโครงการ/กิจกรรมให้หลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่มอายุในชุมชน และควรเป็น โครงการ/กิจกรรมที่มีความต่อเนื่องยั่งยืน โดยเน้นส่งเสริมการจัดโครงการ/กิจกรรมให้บรรลุผลตามโครงการฯ กระตุ้นความรู้สึกของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการทำความดีเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สั่งมาของ ไทย เกิดความตระหนักรู้ในคุณธรรม จริยธรรม เข้าใจหลักธรรมคำสอนของศาสนามากขึ้น ทั้งนี้ต้องไม่เน้นการจัดซื้อครุภัณฑ์หรือพัสดุ รวมทั้งให้จัดทำ “ข้อตกลง” ของชุมชนตามแบบลานบุญฯ 5 และให้นำเสนอแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ต่อสภาลานบุญ ลานปัญญาก่อนนำเสนอคณะกรรมการบริหารโครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัดให้ความเห็นชอบและอนุมัติแผนงาน/โครงการของศาสนสถานนั้น ๆ และให้จังหวัดรายงานแผนดังกล่าวให้กรมการศาสนารับทราบ เพื่อกำหนดกรอบในการติดตามประเมินผลในภาพรวมทั้งประเทศ

เป้าหมายของการทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน คือการให้สมาชิกในชุมชนได้ “มีโอกาศ” เข้ามา “ร่วมคิด ร่วมค้นหา ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์” ตามความต้องการของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนย่อมแตกต่างกันเพราะแต่ละแห่งก็มีความพร้อม ความต้องการพัฒนาชุมชน หรือปัญหาในชุมชนที่แตกต่างกัน เช่น บางแห่งมีปัญหาลูกหลานติดยาเสพติดมาก เด็กติดเกม คนในชุมชนติดการบริโภควัตถุนิยม ไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา เป็นต้น ดังนั้นคนในชุมชนต้องช่วยกันหาสาเหตุ และหาทางแก้ไขกันเอง ทั้งนี้การทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน จึงเป็นการทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชนเองอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

การจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานนั้น คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถานในแต่ละชุมชนจะเป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนในการจัดทำแผนงาน/โครงการ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ ดังนี้

3.1.1. แสวงหาข้อมูลความต้องการและปัญหาของชุมชน เพื่อค้นหาความต้องการและปัญหาของชุมชนที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ โดยอาศัยกระบวนการวางแผนแบบใหม่

ดังนั้นการเก็บข้อมูลความต้องการและปัญหาดังกล่าวจึงเป็นกระบวนการที่ชุมชนต้องดำเนินการเอง

3.1.2. กระตุ้นสำนึกร่วมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันชุมชนใด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สูง ความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ก็จะมีมากเช่นกัน ดังนั้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลจะเป็นกระบวนการที่เป็นปัจจัยที่จะทำให้แผนปฏิบัติการของศาสนสถานได้รับการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

3.1.3. การวางแผน วิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของชุมชน โดยคิดวางแผนดำเนินกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน จากฐานทุนเดิมหรือศักยภาพของชุมชนซึ่งจะเป็นเรื่องง่ายที่จะเริ่มต้นลงมือทำ โดยคนในหมู่บ้านจะต้องระดมความคิด ค้นหากิจกรรมที่เน้นในการส่งเสริมคุณธรรม พิจารณาความเป็นไปได้และลงมือร่วมกันดำเนินการ ภายใต้ศักยภาพของชุมชน อาจปรับวิธีการให้มุ่งตรงไปยังกลุ่มเป้าหมายในระดับชุมชนพื้นที่แบบแคบ ๆ เจาะจง ซึ่งการทำแผนไม่ควรมีเป้าหมายกว้างจนเกินไปและหวังพึ่งพาคนอื่น เนื่องจากความพร้อมของคนในชุมชนในด้านความร่วมมือร่วมใจกันที่เริ่มจากสิ่งที่ทำได้เองก่อนจะทำให้ชุมชนประสบผลสำเร็จและสามารถดำเนินการกิจกรรมไปได้อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนตนเองตลอดไป เพราะเมื่อมี “แผนปฏิบัติการของศาสนสถานที่ชัดเจน” จะทำให้ทุกคนในชุมชนรู้ทิศทางของการพัฒนาชุมชนของตนเอง ตามความมุ่งหวังของชุมชนเอง ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับทุกฝ่ายทั้งในส่วนของชุมชนเองและหน่วยงานจากภายนอกที่ชุมชนต้องประสานความร่วมมือด้วย ซึ่งประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน คือทำให้ชุมชนได้มีเอกสาร จากการรวบรวมข้อมูลเฉพาะเรื่องรวมทั้งปัญหา ความต้องการ และแนวทางการพัฒนาของแต่ละชุมชนทำให้มีเครื่องมือในการพัฒนา และติดตาม โครงการต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่ชุมชนดำเนินการเองและที่ ต้องการขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายในจังหวัด

3.1.4 . กระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการของศาสนสถานแบบมีส่วนร่วม คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานในแต่ละชุมชนสามารถดำเนินการเพื่อให้แผนปฏิบัติการของศาสนสถาน บรรลุผลสำเร็จ ดังนี้

1) เตรียมทีมงาน โดยเฟ้นหาบุคลากรที่มีทักษะความชำนาญ ในการจัดทำแผนร่วมเป็นคณะทำงาน กำหนดบุคลากรอาสาสมัครในชุมชน เพื่อเป็นแกนนำในการลงไปจัดเก็บข้อมูล ความต้องการของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ทิศทางอนาคตของชุมชนนั้น ๆ

2) วิเคราะห์พื้นที่เป้าหมายเชิงคุณภาพ อาจเน้นพื้นที่ชุมชนที่มีปัญหา เป็นชุมชนในเขตเมือง ที่หลงไหลในวัฒนธรรมตะวันตก และบริโภคนิยม หรือชุมชนที่มีความ

พร้อมของคนในชุมชนเป็นตัวตั้ง รวบรวมข้อมูลในแต่ละพื้นที่ชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเรื่องของทุนทางสังคมความต้องการ ปัญหาของชุมชน เพื่อจัดทำกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการและการแก้ปัญหา นั้น ๆ ของชุมชน

3) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายหลัก ค้นหาหรือมองหาเป้าหมายของชุมชนเพื่อสร้างให้เป็น “ชุมชนศีลธรรม” หรือ “ชุมชนคุณธรรม” ซึ่งจะทำการกิจกรรมที่เน้นในการส่งเสริมคุณธรรม จากฐานทุนเดิมตามศักยภาพของชุมชนเป็นเป้าหมายหลัก ร่วมกันจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ทำให้ทุกคนในชุมชนรู้ทิศทางของการพัฒนาตนเอง เป็นแผนงานในภาพรวมของชุมชนในแต่ละชุมชน ซึ่งจังหวัดหนึ่ง ๆ จะมีศาสนสถาน จำนวน 8 แห่ง ที่จะดำเนินการจัด โครงการ/กิจกรรมตาม โครงการลานบุญ ลานปัญญาซึ่งจะมีการกำหนดโครงการ/กิจกรรมย่อยเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นโครงการ/กิจกรรม ที่คนในชุมชนมีความต้องการ ซึ่งในรายละเอียดของ โครงการ/กิจกรรมย่อยในชุมชน เป็นการเขียนโครงการ โดยให้มีการระบุวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ชัดเจน งบประมาณที่ใช้ ระยะเวลาที่ดำเนินการ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผลที่คาดว่าจะได้รับจาก โครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้ง่ายต่อการติดตามประเมินผล

4) นำเสนอแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ให้สถานบุญ ลานปัญญา พิจารณาก่อนเสนอให้คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัดให้ความเห็นชอบและอนุมัติให้ดำเนินการได้

5) รายงานแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน ให้กรมการศาสนารับทราบเพื่อกำหนดกรอบในการติดตามประเมินผลในภาพรวมทั้งประเทศ

3.2 การจัดทำข้อตกลงของชุมชน การพัฒนาชุมชนไม่อาจที่จะดำเนินการไปได้ หากปราศจากการร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชน ซึ่งจำเป็นต้องมีการมองชุมชนในภาพรวมทั้งหมด เพื่อค้นหาจุดอ่อน และจุดแข็งของชุมชน สิ่งเหล่านี้เป็นการสร้างศักยภาพของชุมชน การที่จะสร้างสิ่งเหล่านี้ได้จะต้องพิจารณาถึงเรื่องของวิถีวัฒนธรรมของชุมชนด้วย ซึ่งไม่ใช่สิ่งใหม่หากแต่เป็นวิถีชีวิตภายในชุมชนในอดีตที่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางความสมานฉันท์ระหว่าง บ้าน วัด และ โรงเรียน ถ้อยทีถ้อยอาศัย เปรียบเสมือนข้อตกลงการอยู่ร่วมกันที่แฝงอยู่ในจารีตและหลักศาสนา เป็นวิถีปฏิบัติของคนในชุมชน แต่ปัจจุบันสภาพดังกล่าวไม่ปรากฏในชุมชน ทุกวันนี้ชุมชนอยู่ในวิถีทุนนิยม การย้อนเวลากลับไปค้นหาสิ่งดี ๆ ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างมา ที่เป็นรากเหง้าแห่งการอยู่ร่วมกันของชุมชนจึงมีความจำเป็น ถ้าหากยังไม่มี การฟื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมขึ้นมาใหม่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับชุมชน คือสร้างความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างผู้คนกับชุมชนที่ไม่ใช่บุคคลที่ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน แต่บุคคลต้องขึ้นกับสังคม

ชุมชนซึ่งจะเป็นการถูกข่มขู่มาเพื่อที่จะหาทางออกของภาคประชาชน ว่าสังคมชุมชนที่เป็นปัจเจกนั้น ทำไม่ได้อีกต่อไป ชุมชนก็จะไม่มีวันได้รับการพัฒนาแบบยั่งยืนโดยคนของชุมชนเอง ชุมชนจะต้องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิบุคคลกับสิทธิชุมชนใหม่ ที่มีกติกากำกับในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ จึงจะแก้ไขปัญหาได้ นอกจากนี้ในการอยู่ร่วมกันในชุมชน จำเป็นจะต้องมีกฎ กติกา ข้อตกลงบางอย่างร่วมกัน โดยมีการแลกเปลี่ยน ระดมความเห็นกันทั้งชุมชนเพื่อร่วมกันร่างข้อตกลงของชุมชนขึ้น เพื่อเสนอต่อสมาชิกในชุมชน เป็นเหมือนกติกาของชุมชน ที่เมื่อคนในชุมชนได้ร่วมใจกันร่างแล้ว คนในชุมชนจะต้องปฏิบัติตามอยู่ภายใต้กฎกติกาเดียวกัน โดยมีข้อตกลงของชุมชนที่ชุมชนช่วยกันร่างกันขึ้นมาเป็นตัวกำกับ ข้อตกลงของชุมชนเป็น กฎ กติกา หรือเจตนารมณ์ที่ชุมชนช่วยกันสรรค์สร้างขึ้นมาเพื่อเอื้ออำนวยให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างสงบสันติ

แนวความคิดการดำเนินการจัดทำข้อตกลงของชุมชน ซึ่งเป็นกติกาที่คนในชุมชนจะร่วมกันร่างขึ้นเพื่อเป็นกรอบในการดูแลจัดการชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต ทรัพย์สิน และจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้ยั่งยืน ซึ่งชุมชนควรจัดทำกติกาที่ชัดเจนของชุมชน จากที่เมื่อก่อนคนในชุมชนอยู่อย่างกระจัดกระจาย ให้เริ่มทำความเข้าใจกับปัญหาของชุมชนและให้ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมจัดการดูแลชุมชนร่วมกันมากขึ้น เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่แก่งแย่ง เหวี่ยงเอาเปรียบ ร่วมมือกันทำและช่วยเหลือกันสามารถอยู่ได้จากผลผลิตที่มีอยู่ในชุมชน ช่วยกันอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนร่วมสร้างชุมชน จากความรัก ความเข้าใจ เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมพัฒนามรดกทางธรรมชาติ และมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยอาศัยพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งความสุขการผลักดันให้คนในชุมชนทุกคนเห็นว่า ข้อตกลงของชุมชนมีประโยชน์แก่ตนเองครอบครัว และชุมชน จนส่งผลให้ทุกคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางพัฒนาคุณธรรมด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การประชาพิจารณ์ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมภายใต้การทำงาน เป็นแบบการบูรณาการทางความคิด มีข้อตกลงของชุมชน เป็นกฎ กติกาที่ทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมคุณธรรมแก่คนในชุมชนสนับสนุนและปกป้องคนดีให้ได้ทำความดีเพื่อประโยชน์สังคมอย่างต่อเนื่องมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้มีคุณธรรมอย่างชัดเจน โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและความร่วมมือของชุมชนเป็นสำคัญโดยทุกคนในชุมชนจะต้องเคารพและปฏิบัติตามข้อบัญญัติในข้อตกลงของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ ชุมชนดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขตามข้อตกลงร่วมกันของชุมชน

ข้อตกลงของชุมชน เป็นแผนที่ของชีวิต ที่ทุกคนในชุมชนจะต้องดำเนินการ เป็นเสมือนข้อตกลงร่วมกันระหว่างคนในชุมชน กับชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน การที่ชุมชนได้มีการจัดทำข้อตกลงขึ้นย่อมเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทั้งในการร่วมคิดวางแผน ร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติตาม

คุณค่าของข้อตกลงของชุมชนเป็นการสนับสนุนการกระจายอำนาจส่งเสริมให้ชุมชน มีบทบาทและได้รับผลประโยชน์มากขึ้น ชุมชนได้รับความร่วมมือ การยอมรับ การสนับสนุนจากคนในชุมชนมากขึ้น คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจะถูกยกระดับให้สูงขึ้น มีมาตรฐานยิ่งขึ้น นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

ประโยชน์ของข้อตกลงของชุมชน

1. ชุมชนมีแผนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีคุณธรรมที่ชัดเจนมีการกำกับและ ควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนที่เป็นมาตรฐาน และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
2. สร้างความศรัทธาและเป็นต้นแบบให้แก่ชุมชนอื่นเพราะเป็นชุมชนที่มีคุณธรรมมีความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน
3. เป็นที่ยอมรับและชื่นชมของชุมชนอื่นเกิดการดำเนินรอยตาม อันจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรืองจากความมีคุณธรรมของบุคคล
4. เป็นการพัฒนาเพื่อสร้างชุมชนที่สมดุลและยั่งยืนที่มีการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยอย่างเข้มข้น ให้ทุกส่วนของสังคมได้พัฒนาสติปัญญาและคุณธรรมตามเป้าหมายและศักยภาพของตน
5. เป็นกฎกติกาของชุมชนที่มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการและปกครองตนเองให้มีจิตสำนึกในการ พัฒนาชุมชน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและส่งเสริมบทบาทการเข้าร่วมพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน
6. ส่งผลให้การพัฒนาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นของชุมชน แบบองค์รวม และสามารถขยายกิจการไปสู่รูปแบบต่าง ๆ เพิ่มความมั่นคง โดยอ้อมให้แก่ชุมชนในระยะยาว
7. ข้อตกลงของชุมชน เป็นแบบแผน ประเพณี หลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน อย่างชอบธรรมของชุมชน เพื่อป้องกันมิให้บุคคลภายนอกมาทำลายการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนได้

3.3 แนวคิด ตัวอย่างโครงการ/กิจกรรมของศาสนสถาน

โครงการ/กิจกรรมของศาสนสถาน เป็นโครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนเลือกและดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อชุมชนเอง ซึ่งเป็นโครงการ/กิจกรรมที่ชุมชนเห็นประโยชน์และใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของศาสนสถานอย่างสร้างสรรค์และสามารถจัดโครงการ/กิจกรรมได้ต่อเนื่องตลอดปี โดยมีกรอบโครงการ/กิจกรรมคือ เป็นโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องคุณธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคีตามหลักคำสอนของศาสนา ที่สามารถโน้มน้าวหรือจูงใจให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความคิดทัศนคติของคนในชุมชนให้ดำเนินชีวิตตามพระราชดำรัส เพื่อพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตที่ดีงามตามวิถีไทย โดยเฉพาะการจัดโครงการ/กิจกรรมจากคนหลายวัยมาร่วมเรียนรู้รับรู้ในคุณค่าของประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญจากคนสูงวัยในชุมชน

กรอบแนวคิดการดำเนินการโครงการ/กิจกรรมของศาสนสถาน

1. โครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาของชุมชนการแก้ปัญหาของชุมชนไม่อาจที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายเพียงอย่างเดียวเพราะคงจะแก้ไขได้เฉพาะปัญหาพื้นผิวและ ใช้ได้ผลเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้นการแก้ไขในระดับลึกและยั่งยืนคงต้องใช้ความมุ่งมั่นของผู้นำศาสนสถานผู้นำชุมชน การยอมรับและให้โอกาสของคนในชุมชน ดังนั้น การแก้ปัญหาของชุมชนที่ยั่งยืน ควรเกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนเอง เมื่อชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาจึงต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเฉพาะปัญหาเร่งด่วนเช่น ปัญหาเด็กผู้สูงอายุ ยาเสพติด สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งจะต้องมีการพูดคุยกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ทบทวนวิถีปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาถึงจุดอ่อนจุดแข็ง จากนั้นร่วมแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่ได้ผลจากชุมชนอื่น ๆ หรือใช้แนวทางของรัฐ นำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนของตน กำหนดเป็นโครงการ/กิจกรรม บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน

2. โครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ชุมชนไทยมีทุนทางวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นสิ่งดีงามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออก และสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของภูมิปัญญา ที่สะท้อนออกมาเป็น ความเชื่อ ค่านิยม มีผลต่อวิถีชีวิตจิตใจของคนในชุมชน เป็นเครื่องผูกสัมพันธ์ เป็นตัวยึดโยงคนในชุมชน ให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นภูมิปัญญาที่มีมากมายแต่ยังขาดการนำมาพัฒนา ค่อยอดและใช้ประโยชน์เพื่อสร้างสรรค์คุณค่าและมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างจริงจัง ส่งผลให้ภูมิปัญญาหลายเรื่องสูญหาย การพัฒนาความรู้จากภูมิ

ปัญหาในเชิงพาณิชย์มีน้อย การผลิตสินค้าและบริการจากภูมิปัญญาของชุมชน เน้นสร้างรายได้มากกว่าการรักษาคุณค่าและสร้างรากฐานทางวัฒนธรรม โครงการลานบุญลานปัญญา จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนหันกลับมาให้ความสนใจกับทุนทางวัฒนธรรม โดยภายหลังจากที่ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาของคนในชุมชนให้หมดไปจากชุมชนแล้ว คนในชุมชนจะมีความพร้อมมากขึ้น จิตใจแจ่มใส มีเวลาที่จะคิดสร้างสรรค์ต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นการใช้สติปัญญา ทักษะความชำนาญ และความสามารถพิเศษ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ให้เกิดความแตกต่างหลากหลาย สามารถนำไปพัฒนาเป็นสินค้าหรือบริการ แต่เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ไม่เพียงการสร้างตลาดให้แก่สินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์เท่านั้น แต่จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การให้การเรียนรู้แก่คนในชุมชน กล่อมเกลาให้คนในชุมชนมีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น เมื่อได้เรียนรู้แล้วจะเกิดการสร้างสรรค์ต่อไป ซึ่งขึ้นอยู่กับวิถีแห่งการสร้างสรรค์ของแต่ละคนซึ่งสลับ ซับซ้อนและมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ “วัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีของไทย” ก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์ ซึ่งจะรวมอยู่ในมรดกทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์จึงเป็นการใช้ความรู้ จากการสั่งสมความรู้ของชุมชน ที่เชื่อมโยงกับพื้นฐานทางวัฒนธรรมและศีลธรรมอันดีงามของไทย ครอบคลุมถึงการสืบทอดทางมรดกและวัฒนธรรม ศิลปะ และเทคโนโลยี/นวัตกรรมสมัยใหม่ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการสร้างความมั่งคั่งและสร้างงานให้เกิดขึ้นได้ โดยที่สามารถสั่งสมและส่งผ่านจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ ให้ชุมชนไทยเป็นชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งคนในชุมชนสามารถคิดโครงการต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของบรรพบุรุษ โดยจัดทำเป็นโครงการในลักษณะต่างๆ เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ อาจเป็นโครงการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ สู่เด็กเยาวชนรุ่นใหม่ซึ่งสามารถนำโครงการเหล่านี้ไปบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน

3. โครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมการพลิกฟื้นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมให้คืนกลับมา ปัจจุบันสังคมไทยเป็นสังคมทุนนิยม บริโภคนิยม ที่มีค่านิยมที่ผิดๆ ให้ความสำคัญกับความมีฐานะทางเศรษฐกิจมากกว่าคุณธรรม มีปัญหาเกิดขึ้นมากมายในสังคม เกิดช่องว่างระหว่างวัย สถาบันครอบครัวล่มสลาย มีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกัน เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ไม่คำนึงถึงสังคมและประเทศชาติซึ่งแตกต่างจากสังคมไทยในอดีต ที่มีค่านิยมของสังคมที่แสดงออกทางจารีตประเพณีที่ดีงาม เป็นสังคมเครือญาติ เสมือนเป็นครอบครัวเดียวกันทั้งชุมชน มีความเอื้ออาทร ห่วงใยในทุกข์สุขซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันดุจญาติมิตร มีชีวิตที่อยู่อย่างเรียบง่าย พอเพียง เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมยึด

มันและปฏิบัติตาม หลักธรรมคำสอนทางศาสนา จารีตประเพณีที่ดีงามมีความภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งเป็นสังคมที่มีแต่ความเป็นมิตรแท้ มีน้ำใจ ไม้ตรีจิตที่ดีต่อกัน ที่สังคมประเทศอื่นไม่มี เป็นวิถีชุมชนที่มีรากฐานมาจากศาสนาและความรู้ภูมิปัญญา สิ่งเหล่านี้ เป็นวิถีชีวิตที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยแห่งความเจริญงอกงามและ เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุนต่างๆ ของประเทศซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงามในอดีตเหล่านี้ได้สูญหายไป ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้วิถีชีวิตที่ดีงามเหล่านี้ให้หวนคืนกลับสู่สังคมไทย และให้คนในชุมชนตระหนักรู้ในโทษภัยของทุนนิยมและรู้เท่าทันกระแสโลก พร้อมไปกับการเรียนรู้ในรากเหง้าที่ดีงามของตน และรู้จักระมัดระวังการดำเนินชีวิตให้ถูกต้อง เพื่อให้คนในชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีความสุขที่แท้จริง เพื่อให้ต่างชาติได้ประทับใจในความจริงใจของคนไทย ไม่เพียงแค่อวยยิ้มเท่านั้น หากแต่เป็นความเป็นไทยที่ฝังอยู่ในจิตใจของคนไทยทุกคนที่มีความจริงใจ มีน้ำใจที่ดีต่อมวลมนุษยชาติ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ไทยที่เป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาสัมผัสกับวิถีชีวิตที่ดีงามของไทย ซึ่งการส่งเสริมฟื้นฟูวิถีชีวิตที่ดีงามเหล่านี้ คนในชุมชนอาจจัดทำเป็นโครงการต่าง ๆ ตามความเหมาะสมของชุมชนนั้น ๆ และนำบรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน โดยมีตัวอย่าง โครงการ/กิจกรรมของศาสนสถานที่มีความมุ่งหมายที่หลากหลาย ดังนี้

3.1 โครงการส่งเสริมและสร้างเสริมให้คนในชุมชนมีความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และน้อมนำพระราชดำริต์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องคุณธรรม 4 ประการ ซึ่งเป็นที่ตั้งของความรักความสามัคคีไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีตัวอย่างโครงการ/กิจกรรม ดังนี้

3.1.1 โครงการอบรมสร้างแกนนำอาสาเพื่อขับเคลื่อนตามกรอบกิจกรรมของโครงการลานบุญ ลานปัญญาของศาสนสถานต่าง ๆ

3.1.2 โครงการเข้าค่ายสร้างเยาวชนจิตอาสาร่วมบำเพ็ญประโยชน์พัฒนาชุมชนในทุกสัปดาห์อย่างต่อเนื่อง

3.1.3 โครงการเรียนรู้วิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3.1.4 โครงการประกอบพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณน้อมนำคุณธรรม 4 ประการไปประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

3.2 โครงการส่งเสริมและเสริมสร้างให้คนในชุมชนมีคุณธรรมสร้างสังคมคุณธรรมให้คนในชุมชนยึดมั่นในหลักคำสอนทางศาสนาและดำเนินชีวิตอยู่ในกรอบของศีลธรรมคุณธรรมจริยธรรมอันดีงามสามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานของความรักความมุ่ง

ดีปรารถนาดีต่อกัน มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีศาสนสถานเป็นศูนย์รวมลานแห่งความดี มีตัวอย่าง โครงการ ดังนี้

3.2.1 โครงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในช่วงเช้าของวันธรรมสวนะหรือวันสำคัญทางศาสนาเชิญชวนประชาชนในชุมชนรวมทั้งเด็กนักเรียนในโรงเรียนมาร่วมกันสวดมนต์ ทำวัตรเช้า ฟังเทศน์ เจริญจิตภาวนา

3.2.2 โครงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันวิสาขบูชา

3.2.3 โครงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันอาสาฬหบูชา

3.2.4 โครงการจัดกิจกรรมงานส่งเสริมประเพณีการแห่เทียนพรรษาถวายวัด

3.2.5 โครงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาในวันเข้าพรรษา

3.2.6 โครงการงานบุญสงฆ์น้ำพระพุทธรูป หรือสงฆ์น้ำพระบรมสารีริกธาตุเชิญชวนคนในชุมชนมาร่วมงานและอาจจัดให้มีตลาดนัดภูมิปัญญา มีการซื้อขายผลิตภัณฑ์ของชุมชนและต่างชุมชน

3.2.7 โครงการจัดงานบุญประจำปีของศาสนสถาน

3.2.8 โครงการงานเทศน์มหาชาติ

3.2.9 โครงการจัดงานบุญจำสวด/งานไหว้สาพระธาตุ/งานแห่ผ้าห่มพระธาตุ งานประเพณีขึ้นพระธาตุเดือน 9/งานประเพณีสวดบทพนหรือทำบุญห่อข้าวมีการนำข้าวทิพย์ไปถวายพระที่วัด/งานประเพณีตักบาตรชนมกรก ซึ่งงานบุญต่างๆเหล่านี้ให้จัดงาน โดยให้คำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนและรักษานูรุกรักษ์ประเพณีพื้นบ้านไว้และให้เรียนรู้ถึงหลักธรรมคำสอนของศาสนาและนำมาปฏิบัติ

3.2.10 โครงการงานตักบาตรพระภิกษุสงฆ์ 2,500 รูป

3.2.11 โครงการประเพณีตานก๋วยสลากเป็นประเพณีทางพระพุทธศาสนาประจำท้องถิ่นของชาวล้านนาและปฏิบัติสืบต่อกันมา ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมสร้าง ความสามานฉันท์และความกตัญญูให้คนในครอบครัวและชุมชนเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีการถวายสลากภัตแด่พระภิกษุสงฆ์

3.2.12 โครงการทำบุญวันสารทไทย เป็นการทำบุญกลางปีของไทยตรงกับวันสิ้นเดือน 10 หรือวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 เชิญชวนเยาวชนไปร่วมทำบุญตามประเพณี

3.2.13 โครงการงานทอดผ้าป่าแถว/งานบุญกฐิน ผ้าป่า โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมดำรงรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมให้คงอยู่

3.2.14 โครงการ สร้างสังคมจิตอาสา ปลุกจิตสำนึกคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็ก เยาวชน ให้รักท้องถิ่นและมีความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษ เน้นสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีจิตอาสาในการรักษาสืบทอดมรดกวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนให้ยั่งยืน

3.2.15 โครงการพัฒนาจิตใจคนในชุมชน สร้างคนดีมีคุณธรรมอาทิ การจัดโครงการตอบปัญหาธรรมะสำหรับเด็ก เยาวชน สร้างสังคมเข้มแข็งที่เปี่ยมด้วยคุณธรรมอย่างยั่งยืนครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

3.2.16 โครงการพลิกฟื้นค่านิยมคุณธรรมของสังคมไทยในอดีตให้คืนกลับสู่สังคมไทยโดยจัดเสวนาในสภาชุมชนเพื่อค้นหาค่านิยมของท้องถิ่นที่ดึงมาเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้มีความภูมิใจในวิถีดั้งเดิมของตนที่ดำรงมา

3.2.17 โครงการครอบครัวคุณธรรมเข้าวัดปฏิบัติธรรมในทุกวันหยุด

3.2.18 โครงการเปิดสถานบุญ ลานปัญญาร่วมเสวนาเพื่อใช้ศาสนธรรมแก้ปัญหาเยาวชนที่หลงผิด เช่น เสพยาเสพติด ติดเกม ติดการพนันฟุตบอล ยกพวกตีกัน

3.2.19 โครงการวันอาทิตย์เป็นวันครอบครัวอบอุ่นเข้าศาสนสถานร่วมประกอบพิธีทางศาสนาด้วยกันทั้งพ่อแม่ ลูก

3.2.20 โครงการลานบุญทำบุญตักบาตร สวดมนต์ เจริญจิตภาวนา ฟังพระธรรมเทศนา ในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ วันสำคัญของชาติ และวันสำคัญของประเพณีท้องถิ่น และในเทศกาลพิเศษเข้าวัดฟังเทศน์มหาชาติจากนักเทศน์ผู้มีชื่อเสียง

3.2.21 โครงการเปิดสถานบุญ ลานปัญญาร่วมเสวนาใช้หลักธรรมทางศาสนา กำหนดเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เพื่อสานสัมพันธ์คนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3.2.22 โครงการจัดค่ายเยาวชนส่งเสริมคุณธรรมชุมชน

3.2.23 โครงการเปิดพื้นที่แหล่งเรียนรู้ในศาสนสถานเป็นลานปัญญาถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นอาวุโสสู่เด็กรุ่นใหม่

3.2.24 โครงการใช้หลักศาสนาแก้ปัญหาชุมชน เช่น ให้ทุกคนปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะรักษาศีล 5 แก้ปัญหาคนติดสุราในชุมชน ฯลฯ

3.2.25 โครงการเปิดสถานบุญฯ ร่วมเสวนา จัดทำกรอบแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นร่วมรักษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น

เพื่อให้เกิดสำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นในการดูแลรักษาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและจารีตประเพณีของตน

3.2.26 โครงการรณรงค์ทางหอกระจายข่าวของชุมชนเพื่อเผยแพร่ สืบสานอนุรักษ์ และพัฒนา องค์ความรู้ทางศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณีท้องถิ่นให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน ก่อประโยชน์ให้กับท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก

3.2.27 โครงการจัดบรรยายธรรมโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

3.2.28 โครงการจัดเป็นคลินิกสุขภาพจิต ณ ศาสนสถาน โดยมีพระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ให้คำปรึกษาในปัญหาชีวิต

3.2.29 โครงการสอนการสวดมนต์ทำนองสรภัญญะ

3.2.30 โครงการสนทนาธรรมผ่อนคลายความเครียดให้กับหญิงตั้งครรภ์

3.2.31 โครงการแข่งขันตอบปัญหาศีลธรรมทุกสัปดาห์ในวัด

3.2.32 โครงการส่งเสริมให้นักเรียนทั้ง โรงเรียน ได้เข้าวัดสวดมนต์ฟังพระธรรมเทศนาทุกวันธรรมสวนะหรือทุกวันศุกร์

3.2.33 โครงการจัดเทศน์ในทุกเย็นวันเสาร์สำหรับพนักงานในโรงงาน

3.2.34 โครงการของชาวมุสลิมในบางชุมชนร่วมกันนำข้าวถั่ว งา น้ำตาล เครื่องเทศ และผลไม้บางชนิดมาทวนเป็นอาหารซึ่งเรียกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นเช่น ข้าวอาซุรอ, ซุรอ, ซุฆอ หรือบูโบร์ เป็นการรำลึกเหตุการณ์ในตำนาน และสะท้อนถึงความสามัคคีในชุมชน

3.2.35 โครงการจัดงาน “มาลิด” เพื่อเฉลิมฉลองและรำลึกถึงนบีมุฮัมมัดด้วยการเล่าชีวประวัติท่าน อ่านบทหรือยกรองสรรเสริญและขอพรจากท่าน พร้อมทั้งมีการจัดเลี้ยงอาหารแก่คนในชุมชน มีการบริจาคทรัพย์สิน เสื้อผ้า ให้แก่คนยากจน หรือให้ทุนการศึกษาแก่เด็กกำพร้า

3.2.36 โครงการประกอบพิธีละหมาดทุกวันศุกร์

3.2.37 โครงการอ่านคุตะบะห์ทุกวันศุกร์

3.2.38 โครงการวันตรุษอีดิลฟิตรี

3.2.39 โครงการวันตรุษอีดิลอัฎฮา

3.2.40 โครงการนมัสการพระเจ้าทุกวันอาทิตย์

3.2.41 โครงการในพิธีต่าง ๆ ในการนมัสการพระเจ้า

3.2.42 โครงการในพิธีบูชาขอบพระคุณ (มิสซา)

3.2.43 โครงการในวันสมโภชพระคริสตเจ้าแสดงองค์

3.2.44 โครงการนมัสการ (แสดงความชื่นชมยินดี)

3.3. โครงการส่งเสริมสร้างเสริมธุรกิจเชิงสร้างสรรค์โดยให้เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้ภูมิปัญญาในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่นเป็นการสร้างเสริมธุรกิจเชิงสร้างสรรค์บนพื้นฐานความสัมพันธ์ที่ดีและความเอื้ออาทร ความมีน้ำใจแบ่งปันความรู้ โดยอาจจะให้มีการถ่ายทอดวิชาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนที่มีองค์ความรู้และประสบการณ์อันมีค่ามากมาย ดังตัวอย่างโครงการ ดังนี้

โครงการจัดลานบุญ ลานปัญญา เป็นการจัดให้มีพื้นที่ในศาสนสถานให้เป็นลานแห่งความรู้เพื่อสร้างปัญญาและเรียนเชิญให้คนเฒ่าคนแก่ในชุมชนมาร่วมสนทนาพูดคุยถ่ายทอด วิชาความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนไทยในอดีตให้แก่เด็กเยาวชนในวัยต่าง ๆ มาร่วมเรียนรู้และจดจำไปดำเนินการเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่เป็นสมบัติของชุมชนตลอดไป ซึ่งองค์ความรู้ในชุมชนต่าง ๆ จะมีความแตกต่างกันตามท้องถิ่นบางชุมชนมีความเชี่ยวชาญทางหัตถกรรม บางชุมชนเชี่ยวชาญในการแกะสลักไม้ ทอผ้า จักดอกไม้ร้อยดอกไม้ ทำอาหาร เล่นดนตรี ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน

3.3.1 โครงการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น/หัตถกรรม/ศิลปกรรมและศิลปะการแสดงประจำถิ่น สู่เยาวชนและผู้สนใจ

3.3.2 โครงการผู้เฒ่าสอนการตัดคุงและสอดแทรกหลักธรรมทางศาสนา

3.3.3 โครงการผู้เฒ่าสอนธรรมะ เล่านิทานธรรมะให้เด็กฟังในวันหยุด

3.3.4 โครงการผู้เฒ่าสอนเทคนิคพิเศษการทอผ้า/การซ่อมผ้าให้ติดทน

3.3.5 โครงการผู้สูงวัยถ่ายทอดประสบการณ์ในการครองชีวิตที่มีความสุขให้กลุ่มหนุ่มสาว ได้นำไปปรับใช้ในชีวิต

3.3.6 โครงการฝึกอาชีพจากภูมิปัญญาไทย เช่น ยาแผนโบราณ นวดแผนโบราณ

3.3.7 โครงการสอนทำอาหารไทย/ขนมไทยในศาสนสถาน

3.3.8 โครงการฟังดนตรีไทยเสนาะ โสตในศาสนสถาน

3.3.9 โครงการสอนแกะสลักไม้ในศาสนสถาน

3.3.10 โครงการจารึกภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกิจกรรมที่มีการจารึกความรู้ภูมิปัญญาของคนเฒ่าคนแก่ไว้ในสมุดบันทึกรวบรวมไว้ในศาสนสถาน เพื่อเป็นธรรมเนียมให้แก่อนุชนรุ่นหลัง

3.3.11 โครงการ ตลาดนัดผลิตภัณฑ์จากลานบุญ ลานปัญญาเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนใกล้เคียงได้มาซื้อขายแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเองในชุมชนด้วยราคาข่อมเยา ไม่ค้ากำไรเกินควร เนื่องจากมีต้นทุนต่ำ ไม่มีค่าขนส่ง ไม่มีคนกลาง ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนหมุนเวียนสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้เศรษฐกิจพอเพียงและมีความสุข

3.3.12 โครงการผู้เฒ่าสอนชอ/ดนตรีพื้นบ้าน ในศาสนสถาน

3.3.13 โครงการตลาดนัดภูมิปัญญา ในงานบุญประจำปีของศาสนสถานหรืองานประเพณีของชุมชน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชนให้นำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือนของตนในชุมชน และให้ศาสนสถานที่จัดงานนำผลิตภัณฑ์จากต่างชุมชน ซึ่งอาจเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ต่อยอดจากผลิตภัณฑ์เดิมมาเผยแพร่และซื้อขายกันในราคาพิเศษ เช่น อาหาร แปรรูปต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์จากหัตถกรรมท้องถิ่น

3.4. โครงการส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมที่เป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของคนไทยที่ดั้งเดิม พื้นฟูวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนการจัดงานประเพณีต่างๆควรมีการดำเนินการตามวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนมีการร่วมกันค้นหาประเพณีดั้งเดิมที่เป็นมรดกวัฒนธรรมถิ่นที่ดีงามและฟื้นฟูขึ้นมา รวมทั้งควรให้งานประเพณีนั้นๆเน้นให้ความสำคัญกับคำสอนของศาสนา โดยให้กิจกรรมที่จัดในงานประเพณีมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีคุณธรรมดั่งเช่นสังคมของบรรพชนไทยในอดีตซึ่งสามารถนำมาเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนในชุมชน มีตัวอย่าง โครงการดังนี้

3.4.1 โครงการงานบุญในงานมงคลและงานอวมงคลต่างๆ ที่ชาวบ้านมาร่วมงานกันมากและเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิม เช่น งานโกนจุก งานบวช งานสวด-พระอภิธรรมศพ

3.4.2 โครงการงานบุญหะเวศเน้นส่งเสริมคุณธรรม

3.4.3 โครงการสอนมารยาทไทยในศาสนสถาน

3.4.4 โครงการจัดงานปีใหม่ตามวิถีพุทธ

3.4.5 โครงการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อในท้องถิ่นอาจเชิญชวนทุกคนมาร่วมงาน โดยอาจจัดให้พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิมาเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาเป็นการสอดแทรกคุณธรรมไว้ในวิถีชีวิตตามสมควร ประมาณ 5-10 นาที

3.4.6 โครงการเปิดสภาชุมชนร่วมเสวนากำหนดกรอบแนวทางในการแก้ปัญหาชุมชน เช่น ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เจ็บป่วยในชุมชนยามวิกาล

3.4.7 โครงการสร้างความสัมพันธ์คุณเครือข่ายให้มีการลงแรงในกิจกรรมของท้องถิ่น และร่วมจัดอาหารมาถวายพระและรับประทานอาหารร่วมกันกระชับความสัมพันธ์

- 3.4.8 โครงการงานประเพณีตรุษไทย
- 3.4.9 โครงการงานประเพณีนมัสการหลวงพ่อ
- 3.4.10 โครงการงานประเพณีบุญข้าวจี
- 3.4.11 โครงการงานประเพณีปอยส่างลอง
- 3.4.12 โครงการงานอาชูรอสัมพันธ์
- 3.4.13 โครงการจัดงานบุญระลึกในวันจักรีเพื่ออุทิศถวายเป็นพระราชกุศล
- 3.4.14 โครงการงานประเพณีสรงหลวง ก่อใหญ่ ปีใหม่เมือง
- 3.4.15 โครงการงานประเพณีทำบุญกลางบ้าน
- 3.4.16 โครงการงานประเพณีวันสงกรานต์
- 3.4.17 โครงการงานผู้สูงอายุแห่งชาติ
- 3.4.18 โครงการงานประเพณีวันกตัญญู
- 3.4.19 โครงการงานประเพณีเทศกาลไหว้พระธาตุ/งานสร้างน้ำพระบรมธาตุ
- 3.4.20 โครงการงานบุญประจำปี/งานบุญกลางบ้าน
- 3.4.21 โครงการงานประเพณีก่อเจดีย์ทรายและปิดทองหลวงพ่อ
- 3.4.22 โครงการงานประเพณีชักพระ
- 3.4.23 โครงการงานประเพณีแห่ดอกไม้ฉลองสงกรานต์
- 3.4.24 โครงการงานประเพณีก่อพระทราย
- 3.4.25 โครงการงานประเพณีในเทศกาลคุณธรรมจริยธรรมตามรอยพระโพธิสัตว์
เนื่องในวันวิสาขบูชา
- 3.4.26 โครงการงานบุญวันวิสาขบูชา/งานประเพณีกวนข้าวทิพย์
- 3.4.27 โครงการจัดงานวันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ

พระบรมราชินีนาถ

- 3.4.28 โครงการงานวันเยาวชนไทย (20 กันยายน)

3.5. โครงการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากคนหลายวัย โดยเป็นการส่งเสริมให้คนต่างวัยได้มาร่วมกิจกรรมที่มีความสนใจเดียวกันในศาสนสถาน ได้มาอยู่ใกล้ชิดกัน เกิดความผูกพันซึ่งกันและกันวัยที่ต่างกันอย่างย่อมนำให้คนมีระบบความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และท่าทีที่แตกต่างกัน แต่ถ้ามีการจัดกิจกรรมให้คนต่างวัยได้มาเปิดใจให้กว้าง ยอมรับความแตกต่าง และให้โอกาสซึ่งกันและกัน โดยไม่มีเงื่อนไขของความต่างในทุกมิติมาเกี่ยวข้องจะทำให้ช่องว่างระหว่างวัยหมดไปได้ และทุก ๆ ช่องว่างก็ปิดสนิท เหลือแต่ความแนบแน่นของใจกับใจ เหลือ

แต่ความเชื่อมั่นและนับถือ ในท่าทีแห่งเมตตาจิตของกันและกัน กลายเป็นความรักความผูกพัน ที่คนหลายวัยพร้อมที่จะมีจิตอาสาดำเนินงานร่วมกับคนต่างวัย ได้โดยไม่มีช่องว่างระหว่างวัย มีตัวอย่าง โครงการ ดังนี้

- 3.5.1 โครงการรวมพลคนต่างวัยหัวใจใฝ่เรียนรู้
- 3.5.2 โครงการปฐมนิเทศการเล่นดนตรีไทย
- 3.5.3 โครงการขยายสอนหลานแกะสลักผลไม้
- 3.5.4 โครงการแม่สอนลูกเรียนภาษาอังกฤษ
- 3.5.5 โครงการรวมพลังคนสูงวัยเพื่อลูกหลานชาวมุขมุน
- 3.5.6 โครงการสร้างสรรค์วาดภาพธรรมะโดยคนต่างวัย
- 3.5.7 โครงการสนทนาธรรมโดยคนต่างวัย

3.6 โครงการส่งเสริมให้มีการสืบค้นทุนทางวัฒนธรรมมีการสนทนาพร้อมสืบค้นองค์ความรู้ ประวัติความเป็นมาของบุคคล ชุมชนและมรดกทางภูมิปัญญาและทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดภูมิรู้ ภูมิธรรม ที่หลากหลายของผู้เฒ่าผู้แก่ในท้องถิ่นสู่อุคนรุ่นใหม่ที่ทำให้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีค่าไม่สูญหายไปจากท้องถิ่น และสามารถต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเหล่านี้ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ

3.7 โครงการส่งเสริมการสร้างชุมชนสัมพันธ์และรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคนในชุมชนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันบนพื้นฐานสังคมประชาธิปไตย สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนและศาสนสถาน โดยร่วมคิด ร่วมเสนอ ร่วมบริหาร ร่วมจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ ด้วยมิติทางศาสนา มีตัวอย่าง โครงการ ดังนี้

3.7.1 โครงการอาสาสมัครสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้ศาสนสถานเป็นผู้นำในการสร้างเยาวชนอาสาเพื่อช่วยกันดูแลแม่น้ำลำคลองให้สะอาด ฯลฯ

3.7.2 โครงการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อศาสนา ในวันอาทิตย์ในศาสนสถานต่าง ๆ ตามจิตอาสา โดยมีการแบ่งหน้าที่กัน บางคนก็กวาดพื้น ถูพื้นทำความสะอาดเสนาสนะ บางคนทำอาหารมาเลี้ยงกัน หมุนเวียนผลัดกันมาร่วมบูรณะศาสนสถานให้มีความสะอาดร่มรื่น และสงบ

3.7.3 โครงการรักษ์ศาสนสถาน โดยการทำความสะอาดอาคารศาสนสถานและบริเวณ โดยรอบ พัฒนาภูมิทัศน์ของบริเวณอาคารศาสนสถานให้ดูร่มรื่น สงบสะอาดและสว่างเป็นอุทยานรักษัธรรมชาติ

3.7.4 โครงการเก็บและคัดแยกขยะในชุมชนรอบศาสนสถานให้นำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่

3.7.5 โครงการร่วมแรงรักษาแหล่งน้ำในชุมชนให้ปราศจากมลพิษ เป็นแหล่งน้ำสะอาด

3.7.6 โครงการร่วมรักษาแม่น้ำลำคลองของชุมชนให้ใสสะอาด

3.7.7 โครงการร่วมรักษาดิน ไม้ยืนต้นของชุมชนและของศาสนสถานเพื่อให้มีอากาศบริสุทธิ์เป็นปอดของชุมชน

4 การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน

4.1 การจัดประชุม ในการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน คณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน จะต้องมีการประชุมอย่างน้อยละเดือน 1 ครั้ง ซึ่งกรรมการศาสนาได้กำหนดแนวทางการจัดประชุมของคณะกรรมการฯประจำศาสนสถานพอสังเขป ดังนี้

ในการจัดประชุมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการจัดประชุม จำเป็นต้องมีการวางแผนก่อนการประชุมเพื่อให้กระบวนการระหว่างการประชุมาราบรื่น และควรมีการติดตามผลการดำเนินงานภายหลังการประชุม ซึ่งถือว่าสำคัญมาก

การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ ประจำศาสนสถานจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายได้นั้นจำเป็นต้องมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยมีจำนวนกรรมการเข้าร่วมประชุมอย่างน้อยครึ่งหนึ่งของจำนวนคณะกรรมการฯ ทั้งหมดเพื่อให้ครบองค์ประชุมและร่วมกำหนดทิศทางในการปฏิบัติงานที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานหรือคนในชุมชนที่รับผิดชอบในแต่ละโครงการจะได้นำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยผู้ที่ทำหน้าที่เลขานุการ ในการประชุมจะต้องเตรียมสิ่งต่าง ๆ ให้ครบถ้วน เช่น มีการจัดทำแผนการประชุมล่วงหน้ามีการกำหนดระเบียบวาระการประชุมที่ชัดเจน มีการประสานงานกับประธานคณะกรรมการฯ ประจำศาสนสถาน แจกกรรมการหรือผู้เข้าร่วมประชุมทราบล่วงหน้า พร้อมส่งระเบียบวาระการประชุมและบันทึกการประชุมครั้งที่แล้ว เพื่อให้กรรมการหรือผู้เข้าร่วมประชุมได้ศึกษาล่วงหน้าและเตรียมตัวอย่างน้อยควรแจ้งก่อนวันประชุม เตรียมเอกสารการประชุมตามวาระการประชุม จัดบันทึกการประชุมอย่างละเอียดเพื่อความรอบคอบครบถ้วนของเนื้อหาสาระ สรุปสาระประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในที่ประชุมและติดตามผลการดำเนินงานของแต่ละประเด็นเพื่อสรุปผลรายงาน คณะกรรมการฯ ประจำศาสนสถาน ในการประชุมครั้งต่อไป รวมทั้งรายงานผลการดำเนินการในแต่ละโครงการต่อคณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน

4.2 การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน(แผนกิจกรรมของชุมชน) คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน ควรดำเนินการดังนี้

1. คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญลานปัญญาประจำศาสนสถาน ในแต่ละศาสนสถาน ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน (แผนกิจกรรมของชุมชน) โดยในแต่ละโครงการให้กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินการ และผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการ

2. ทำความเข้าใจแผนที่วางไว้ให้ชัดเจน โดยต้องอธิบายแผนให้ผู้ปฏิบัติทุกระดับ ได้รู้และเข้าใจตรงกันอย่างทั่วถึงทั้งชุมชน

3. ลงมือดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน(แผนกิจกรรมของชุมชน) ที่ได้กำหนดไว้ โดยทุกโครงการควรมีคนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบในแต่ละโครงการ และมีการเชิญชวนคนในชุมชนเข้าร่วมโครงการตามความต้องการและสนใจ

4. คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน ในแต่ละศาสนสถาน และผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ โครงการต่าง ๆ ต้องตรวจสอบดูแลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน(แผนกิจกรรมของชุมชน) ทุกขั้นตอนอย่างใกล้ชิด เพื่อให้เป็นไปตามแผนและเพื่อให้กำลังใจกับผู้ปฏิบัติงานในชุมชน ทั้งยังเป็นการแสดงถึงความเอาใจใส่ดูแลของผู้รับผิดชอบโครงการ

5. สรุปผลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน (แผนกิจกรรมของชุมชน) ทุกโครงการ และรายงานผลตามแบบรายงานลานบุญฯ 6 ให้คณะกรรมการบริหารโครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัด รับทราบ เป็นรายสัปดาห์ รายเดือน รายไตรมาสและรายปี ให้จังหวัดรวบรวมรายงาน กรรมการศาสนาทราบตามแบบลานบุญฯ 7 เป็นรายสัปดาห์รายเดือน/รายไตรมาส/รายปีเพื่อนำรายงานรัฐบาลต่อไป

5 การบันทึกผลของการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน (แผนกิจกรรมของชุมชน)ให้นำผลการดำเนินการในแต่ละศาสนสถาน ซึ่งเป็นความดีที่แต่ละบุคคลในชุมชนได้เสียสละเพื่อส่วนรวมให้คณะกรรมการดำเนินการ โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานเก็บรวบรวม “ความดี” นั้นไว้โดยจัดทำเป็นบันทึก “ธนาคารความดีของชุมชน” เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับอนุชนรุ่นหลังที่จะได้เรียนรู้และมีการสืบทอดการกระทำ ความดีนั้นให้ต่อเนื่องสืบไป รวมทั้งจดบันทึกและรวบรวม “วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนที่ดั้งงามและแฝงไปด้วยคุณธรรม” ที่แตกต่างกันไว้เพื่อให้อนุชนได้ดำเนินรอยตามบรรพบุรุษ ตามแบบลานบุญฯ 8

ขั้นตอนที่ 4 การติดตามประเมินผลโครงการ

การติดตามประเมินผล โครงการลานบุญ ลานปัญญา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้จังหวัด และศาสนสถานที่เกี่ยวข้องโครงการได้ติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผน/โครงการ/กิจกรรม ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าประหยัดทรัพยากรของทางราชการและปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมายระเบียบข้อบังคับ ระบบ วิธีการ และหรือมาตรฐานการปฏิบัติงานที่กำหนด รวมทั้งผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการดำเนินงานของชุมชน ตลอดจนเพื่อให้ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินงานตามแผนงบประมาณ/โครงการ/กิจกรรม ของ ศาสนสถาน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และบรรลุผลสัมฤทธิ์ของโครงการลานบุญ ลานปัญญาตามเป้าหมายที่กำหนด โดยกรมการศาสนาได้จัดทำแบบติดตามและรายงานผล ดังนี้

4.1 การติดตามประเมินผลในระดับศาสนสถาน ให้คณะกรรมการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถาน รายงานให้คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญลานปัญญาจังหวัดรับทราบ ตามแบบติดตามและรายงานผล แบบลานบุญฯ 6 เป็นแบบรายงานผลความก้าวหน้าของการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน (แผนกิจกรรมของชุมชน) ซึ่งได้นับรายงานผลในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยให้เทียบผลการดำเนินการจริงกับเป้าหมายในแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน รวมทั้งให้ระบุปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ปัจจัยเอื้อที่ทำให้งานประสบความสำเร็จ และความต้องการสนับสนุนจากจังหวัด

4.2 การติดตามประเมินผลในระดับจังหวัด กรมการศาสนาได้จัดทำ แผนการดำเนินงานของจังหวัด ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงานของจังหวัดเพื่อกำกับดูแลเร่งรัด ให้มีการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการของศาสนสถาน (แผนกิจกรรมของชุมชน) รวมทั้งการใช้จ่ายงบประมาณให้ถูกต้องตามระเบียบ และให้มีการเทียบผลกับแผนที่กำหนดไว้ในแผนปฏิบัติการของศาสนสถานนั้น ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการปรับแผน และให้ความช่วยเหลือได้ทันเหตุการณ์ก่อนสิ้นสุดโครงการ และกรมการศาสนาได้จัดทำแบบติดตามและรายงานผลในระดับจังหวัด แบบลานบุญฯ 7 ซึ่งคณะกรรมการบริหาร โครงการฯจังหวัด จะต้องรายงานผลในภาพรวมให้กรมการศาสนารับทราบเพื่อรายงานต่อสำนักบริหารหนี้สาธารณะ คณะอนุกรรมการติดตามเร่งรัดการดำเนินโครงการลานบุญลานปัญญากระทรวงวัฒนธรรม สำนักงบประมาณ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.3 การกำกับติดตามการดำเนิน โครงการลานบุญ ลานปัญญาเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล จึงมีแนวทางการกำกับติดตาม ประเมินผลและเฝ้าระวังอย่างเป็นระบบดังนี้

4.3.1 ระบบการกำกับติดตามประเมินผล และการรายงานผลการดำเนินงานใน 2 ลักษณะ คือ โดยผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ และการลงพื้นที่จากหลายหน่วยงานทั้งจากสำนักบริหารหนี้สาธารณะคณะกรรมการติดตามเร่งรัดการดำเนิน โครงการลานบุญ ลานปัญญา กระทรวงวัฒนธรรม และคณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัด. คณะกรรมการดำเนินงาน โครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานเป็นต้น โดยกรอบในการกำกับติดตามและประเมินผลมีสาระสำคัญ ดังนี้

4.3.2. ระบบเฝ้าระวัง เป็นระบบที่คณะกรรมการบริหาร โครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัด จะต้องเฝ้าระวังการดำเนินการของศาสนสถานที่เกี่ยวข้อง โครงการลานบุญ ลานปัญญา โดย นำผลการรายงานของคณะกรรมการดำเนินโครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานมาประมวลเพื่อแสดงความก้าวหน้าของการดำเนินงานของศาสนสถานเทียบกับแผน/เกณฑ์ที่กำหนดไว้ในศาสนสถานนั้น ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจในการวางแผนปรับปรุงพัฒนาและให้ความช่วยเหลือได้อย่างทันเหตุการณ์และมีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุปคือ โครงการลานบุญ ลานปัญญาเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลที่มุ่งมั่น จะพลิกฟื้นบทบาทของศาสนสถาน ให้เป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมของชุมชนดังเช่นในอดีต ให้มีการใช้ศาสนสถาน เพิ่มมากขึ้นโดยมีคนในพื้นที่ชุมชนเป็นเจ้าของ โครงการลานบุญ ลานปัญญา หน่วยงานภายนอกในจังหวัดและกรมการศาสนาเป็นเพียงหน่วยสนับสนุนและติดตาม ประเมินผล การบริหาร โครงการทุกกระบวนการ โดยคนในชุมชนร่วมกันรับผิดชอบ เพื่อให้ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนของตนเอง โดยมีคณะกรรมการบริหารโครงการลานบุญ ลานปัญญาจังหวัดที่มีสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเป็นเลขานุการ ทำหน้าที่กำกับดูแลเร่งรัดติดตาม และมีคณะกรรมการดำเนินการโครงการลานบุญ ลานปัญญาประจำศาสนสถานร่วมกับคนในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ มีกรมการศาสนาเป็นผู้ให้คำปรึกษาและกำกับติดตามอย่างใกล้ชิด เพื่อสนับสนุน ให้ทุกภูมิภาคของประเทศ หันมาใช้พื้นที่ของศาสนสถาน เป็นลานบุญ ลานปัญญาของชุมชน ให้คนในชุมชนได้พัฒนาจิตใจมีโอกาใกล้ชิดศาสนา พร้อมไปกับการ พัฒนาการเรียนรู้ การอนุรักษ์สืบทอด มรดกภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีคุณค่าของไทยให้ดำรงอยู่และ ถ่ายทอดสู่เยาวชนในชุมชน

3. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

3.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม ดังนี้

อกิน รพีพัฒน์ (2532 : 20) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าหมายถึงการที่ประชาชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งในการปฏิบัติงานตั้งแต่การค้นหาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์หาสาเหตุ ที่มาของปัญหา การเลือกวิธีการ และการวางแผนในการแก้ไขปัญหา การดำเนินการตามแผน สูดท้าย คือ การประเมินผลเพื่อวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดความสำคัญในการพัฒนา

สมพันธ์ เตชะอธิก (2543 : 63) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม ว่าเป็นกิจกรรมของประชาชนที่เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มคิดแลกเปลี่ยนความคิดในโครงการต่าง ๆ การตัดสินใจทำหรือไม่ทำและดำเนินการโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นที่เน้นการพึ่งตนเองมากกว่าที่จะคิดพึ่งพาจากภายนอก

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมเป็นกิจกรรมหรือเป็นการกระทำที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน หรือเข้าไปดำเนินการร่วมกัน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมค้นหาปัญหา ร่วมการเรียงลำดับของปัญหา ร่วมการดำเนินการ ร่วมการประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ โดยในการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องทำด้วยความเต็มใจและสมัครใจ

3.2 กระบวนการของการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ ได้อธิบายถึงกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนมีดังนี้

อกิน รพีพัฒน์ (2532 : 25) ได้อธิบายว่าการมีส่วนร่วมมีกระบวนการดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
 2. ร่วมพัฒนาสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์และสนองความต้องการมากยิ่งขึ้น
 3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม
 4. ร่วมตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดย
- การมีส่วนร่วม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานเพื่อพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ทำได้ทั้ง โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ตลอดไป

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2545 : 41-42) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคสังคม ดังนี้

1. เป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลของบุคคลซึ่งบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

2. ร่วมแก้ปัญหาความเดือดร้อนความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่อยู่บนผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน และลงมือกระทำร่วมกัน

3. ร่วมการตกลงร่วมใจกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มกระทำการสนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมขึ้น

สรุปได้ว่ากระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ร่วมวางแผน ใช้บาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการร่วมแก้ปัญหาความเดือดร้อนความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่อยู่บนรวมถึงการตกลงร่วมใจกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

3.3 ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน

นักวิชาการได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2545 : 243) กล่าวว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน มีดังนี้

1. เป็นการทำงานที่มีคนหลาย ๆ คนมาทำงานช่วยเหลือกัน โดยแต่ละคนมีความเต็มใจและพร้อมที่จะมาร่วมกันทำงาน ไม่ใช่เป็นการมาร่วมกันโดยบังเอิญโดยไม่ตั้งใจ แต่เป็นการรวมกันอย่างจริงจังจึงจะทำให้การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปอย่างต่อเนื่อง

2. คนที่มามีส่วนร่วมจะต้องรู้และเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วมกัน หรือบางครั้งอาจมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายเลยก็ได้ อันจะเป็นผลให้เกิดความผูกพันในเป้าหมายให้สำเร็จผลตามต้องการ

3. ระหว่างการมีส่วนร่วมกันทำงานจะต้องมีการติดต่อ พูดยาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอ การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้มาร่วมกันทำงานเป็นสิ่งจำเป็น การทำงานจึงจะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้นำหรือผู้ปกครองต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ภายใต้การบริหารการปกครองของตน

4. เป็นการทำงานที่มีการแบ่งงานกันทำ การทำงานร่วมกันหลาย ๆ คนจำเป็นจะต้องมีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะของงานทั้งนี้เพื่อให้งานแต่ละส่วนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและมีการใช้ทรัพยากรกำลังคนอย่างเต็มที่โดยจะต้องมีการตกลงกันว่าใครเป็นผู้กระทำอย่างไรบ้าง และกำหนดเวลานัดหมายกันเมื่อไร

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2537: 6-7) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวมตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและคิดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสรรสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงานหรือ โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมการตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้ประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงานโครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ได้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปรัชญา เวสารัชช์ (2538 : 91) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น
2. ร่วมสละทรัพยากร วัสดุ
3. ร่วมสละแรงงาน
4. ร่วมสละเวลา

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977 : 225) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า ประชาชนอาจเข้าร่วมกระบวนการตัดสินใจว่าจะทำอะไร อย่างไร

เข้าในการนำโครงการไปปฏิบัติโดยเสียสรรพพยากรต่างๆ เช่น แรงงาน วัสดุ เงิน หรือ ร่วมมือในองค์การหรือกิจกรรมเฉพาะด้าน เข้าร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาและ ร่วมในความพยายามประเมินผลโครงการ

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีลักษณะสำคัญหลายประการเป็นการทำงานที่มีคนหลาย ๆ คนมาทำงานช่วยเหลือกัน คนที่มามีส่วนร่วมจะต้องรู้และเข้าใจเป้าหมายของการมีส่วนร่วมกัน ระหว่างการมีส่วนร่วมกันทำงานจะต้องมีการติดต่อ พุดจาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอยู่เสมอ เป็นการทำงานที่มีการแบ่งงานกันทำ การทำงานร่วมกันหลาย ๆ คน

3.4 ระดับของการมีส่วนร่วม

ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2537 : 20-21) ได้กล่าวถึงระดับของการมีส่วนร่วมตาม หลักการทั่วไปว่าแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ

1. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล ของตน/ครอบครัว/ชุมชนของตน
2. การมีส่วนร่วมรับข้อมูลข่าวสาร
3. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ โดยเฉพาะในโครงการที่ตนมีส่วนได้เสีย โดย แบ่งเป็น 3 กรณีแล้วแต่กิจกรรมในตนอยู่ในขั้นตอนใดต่อไปนี
 - 3.1 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจน้อยกว่าเจ้าของโครงการ
 - 3.2 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจเท่ากับเจ้าของโครงการ
 - 3.3 ตนมีน้ำหนักการตัดสินใจมากกว่าเจ้าของโครงการ
4. การมีส่วนร่วมทำ คือร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด
5. การมีส่วนร่วมสนับสนุน คืออาจไม่มีโอกาสร่วมทำ แต่มีส่วนร่วมช่วยเหลือ ในด้านอื่น ๆ

นอกจากนี้ยังได้มีการแบ่งระดับของการมีส่วนร่วมเป็นระดับของการมีส่วนร่วม ตามแนวทางพัฒนาชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยได้ แบ่งไว้ดังนี้

1. ร่วมค้นหาปัญหาของตนให้เห็นว่าสิ่งใดที่เป็นปัญหารากเหง้าของปัญหา
2. ร่วมค้นหาสิ่งที่จำเป็นของตนในปัจจุบันคืออะไร
 - 2.1 ร่วมคิดช่วยตนเองในการจัดลำดับปัญหา เพื่อจะแก้ไขสิ่งใดก่อนหลัง
 - 2.2 วางแผนแก้ไขปัญหาเป็นเรื่อง ๆ
 - 2.3 ร่วมระดมความคิด ถึงทางเลือกต่าง ๆ และเลือกทางเลือกที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาวางแผนนั้น

- 2.4 ร่วมพัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้
- 2.5 ร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหานั้น ๆ
- 2.6 ร่วมติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงาน
- 2.7 ร่วมรับผลประโยชน์/หรือร่วมเสียผลประโยชน์จากการดำเนินงาน

3.5 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

หลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนมี ดังนี้ (บวรศักดิ์ อูวรรณ โณ (2545 : 380-381))

1. หลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างทางราชการกับประชาชน โดยยึดถือความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานหรือต่อบุคคล
2. หลักการจัดความชัดเจน ความชัดเจนในเรื่องผลประโยชน์และความคิด จะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานพัฒนาเป็นอย่างมากเพราะจะทำให้งานหยุดชะงักและล้มเหลว
3. หลักการสร้างอุดมการณ์และค่านิยมในด้านความซื่อสัตย์ ความอดทน การร่วมมือ การซื่อสัตย์ และการพึ่งตนเอง เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่จะจูงใจประชาชนให้ร่วมสนับสนุนนโยบาย และเป้าหมายการดำเนินงาน และอาจก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจ ในการปฏิบัติงาน
4. การให้การศึกษอบรมอย่างต่อเนื่องเป็นการส่งเสริมให้คนมีความรู้ความคิด ของตนเอง ช่วยให้ประชาชนมั่นใจในตนเองมากขึ้น การให้การศึกษอบรมโดยให้ ประชาชนมีโอกาสทดลองคิด ปฏิบัติ จะช่วยให้ประชาชนสามารถคุ้มครองตนเองได้ รู้จักวิเคราะห์เห็นคุณค่าของงาน และนำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนา
5. หลักการทำงานเป็นทีม สามารถนำมาใช้ในการแสวงหาความร่วมมือในการพัฒนาได้ดี
6. หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงานจะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพ

ศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2545 : 42-43) ได้ กล่าวถึงยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ประการคือ

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้
 - 1.1 จัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่าง ๆ
 - 1.2 จัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์หรือจัดทัศนศึกษาระหว่างกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ

ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน

1.3 เกือบบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่าง ๆ

1.4 ลงมือปฏิบัติจริง

1.5 ถ่ายถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่จะนำไปสู่การปรับปรุง กระบวนการทำงานที่เหมาะสม

2. การพัฒนาผู้นำเครือข่าย เพื่อให้ผู้นำเกิดความมั่นใจในความและ ความสามารถที่มี จะช่วยให้สามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหา หรือกิจกรรมการ พัฒนาได้ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ดังนี้

2.1 แลกเปลี่ยน เรียนระหว่างผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน

2.2 สนับสนุนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุน ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง

2.3 แลกเปลี่ยนเรียนและดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่องจะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและจัดองค์กรร่วมกัน แนวคิดและกระบวนการมีส่วนร่วม

ทวีป ศิริรัศมี(2544 : 45). ใค้อธิบายการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ

ลักษณะที่ 1 การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ลักษณะที่ 2 การมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็นสองประเภทคือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง และการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ โดยการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการและ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา และมีการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหารมีอำนาจต่อรองในการจัดการทรัพยากร โดยอยู่ใน

มาตรฐานเดียวกัน ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชน เพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้น ก็คือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจ ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชน ให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานพัฒนาต่าง ๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้ ทั้งนี้ การจะเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนตามความหมายที่กล่าวถึงข้างต้น จะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญ คือ การมีความตระหนักและความเห็นพ้องต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่ม โครงการ/กิจกรรมหนึ่งกิจกรรมใด ที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้ามารับผิดชอบเพื่อการดำเนินการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยมีลักษณะเป็นการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

4. พระสงฆ์กับการพัฒนา

พระสงฆ์เป็นผู้ที่ความสัมพันธ์กับประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมถึงความสัมพันธ์ทางจิตใจของประชาชน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าพระสงฆ์มีสถานะบริบททางสังคมอย่างรอบด้าน ดังมีผู้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทพระสงฆ์ไว้ดังนี้

ประสพสุข พันธุประยูร (2535: 22) ได้สรุปบริบทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน อาจแบ่งได้เป็น 3 ประการ คือ

1. การพัฒนาคุณภาพของพลเมืองด้านคุณธรรมและจริยธรรม จำแนกเป็น

1.1 การให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร ทุกระดับอายุ ให้ได้บวชตามประเพณี และหากผู้ที่มาบวชนั้นศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระสงฆ์ผู้เป็นอุปัชฌาย์

จารย์ให้นิสัย ให้อนุศาสน์และอบรมสั่งสอนอย่างจริงจัง เมื่อลาสิกขาไปก็จะเป็นพลเมืองที่ดี และมีคุณภาพของสังคมไทย

1.2 การเทศน์อบรมสั่งสอนประชาชน ที่มาทำบุญที่วัดในวันธรรมสวนะ และในงานทำบุญบำเพ็ญกุศลต่างๆตามประเพณีหรือในงานเทศกาลต่างๆการเทศน์ทางวิทยุการกระจายเสียง โทรทัศน์การบรรยายธรรม การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การเขียนบทความเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ การเรียบเรียงหนังสือธรรมเผยแผ่ในงานต่างๆ ตลอดจนกิจกรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งปวง เช่น งานพระธรรมทูต งานพระธรรมจาริก งานตามโครงการอบรมประจำตำบล ซึ่งล้วนเป็นงานที่ประชาชนได้ทราบ ได้รู้จัก ได้เข้าถึง และได้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

1.3 บริบทด้านการศึกษา แยกเป็น 2 ประเภทคือ หนึ่ง การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร และสอง การจัดการศาสนศึกษาแก่เด็กและประชาชน

1.3.1 การจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย พ.ศ. 2488 และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2490

1.3.2 การจัดการศาสนศึกษาแก่ประชาชน เช่นการสอนศีลธรรมในสถานศึกษาต่างๆ การสอนธรรมศึกษาแก่นักเรียนและประชาชน การจัดตั้งหน่วยพุทธมามกะผู้เยาว์ในวัด ในหมู่บ้าน ตำบล การจัดตั้งและการดำเนินการ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ การจัดตั้งห้องสมุดภายในวัด การจัดตั้งมหรสพทางวิญญาณ การจัดตั้งและการดำเนินการสำนักวิปัสสนาต่างๆ งานเหล่านี้ล้วนชักนำเด็กและประชาชนให้ได้ศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการวางพื้นฐานสร้างคุณภาพของพลเมืองต่อไป

1.3.3 การดำเนินกิจการคณะสงฆ์ เช่นการพระศาสนาของวัด ของชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ เสริมสร้างคุณภาพของประชาชนสืบไป

2. การสงเคราะห์ประชาชน เป็นหน้าที่สำคัญของพระสงฆ์ตามคติของพระพุทธศาสนา การสงเคราะห์ประชาชนของพระสงฆ์ มีดังนี้

2.1 การให้ความสะดวก ในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การบวชนาค แต่งงาน ทำบุญอายุ พิธีศพ ฯลฯ งานประเพณีส่วนรวม เช่น งานเทศกาลต่างๆ การทอดกฐิน ผ้าป่า สงกรานต์ งานขึ้นปีใหม่ งานประจำปีของท้องถิ่นต่างๆ การทำบุญในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นต่างๆ

2.2 การช่วยประกอบศาสนพิธี ในการทำบุญ บำเพ็ญกุศล เช่นการแนะนำพิธีการจัดเครื่องใช้และเครื่องประกอบพิธี การให้ศีลและสวดมนต์ การเจริญพระพุทธมนต์ การสวดมนต์ การรับถวายทานต่างๆ การเทศน์ การอนุโมทนาทานทั้งปวงทั้งงานเอกชน ท้องถิ่น ส่วนราชการ ตลอดจนงานรัฐพิธี และพระราชพิธี

2.3 การให้ที่พักอาศัย แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา ต่างท้องที่ที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาตัว เช่นชื้อ หรือคนชราทุพพลภาพ การให้ที่ดิน หรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดส่นปลูกบ้านพักอาศัย

2.4 การดูแลสุขภาพจิต การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การให้ฤกษ์ยาม แม้บางกิจการที่พระภิกษุบางรูปดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนมากไม่น้อยเลื่อมใสศรัทธาเป็นการสงเคราะห์ประชาชนด้านขวัญกำลังใจ

2.5 การให้ราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่วัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด เพื่อประชุมราษฎร เป็นหน่วยงานเลือกตั้ง ทำกิจกรรมบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนในด้านต่างๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการให้ที่ดินแก่วัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ห้องสมุดหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

2.6 การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณะประโยชน์ในท้องถิ่น

2.7 การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทองผู้รับบริจาคแก่ผู้ประสบภัยต่างท้องถิ่น และยังมีการสงเคราะห์ด้านวัตถุอย่างอื่นแบบอื่น แก่เอกชนและประชาชนอีกมาก

3. การช่วยเหลือทางราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรักษาความปลอดภัยของธรรมชาติและกิจการทางสังคมจิตวิทยา เป็นต้น

3.1 ช่วยในการอบรมชี้แจงราษฎร ให้รู้จักผิดชอบชั่วดีการควรทำและควรเว้นความหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ การปฏิบัติตามคำแนะนำชักชวนของรัฐบาลหรือผู้ปกครอง

3.2 ช่วยกิจการบริหารตามปกติของเจ้าที่รัฐบาล เช่น ช่วยสอนหนังสือเผยแพร่กิจการต่างๆ ของรัฐบาล ชักชวนประชาชนให้มาช่วยราชการ ร่วมมือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ปกครองระดับต่างๆ

3.3 สงเคราะห์ประชาชน ในท้องถิ่นที่ตั้งวัดอยู่ เช่นการสงเคราะห์อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค แก่ผู้ยากจน ยากไร้หรือประสบภัย

3.4 ช่วยเหลือราชการเกี่ยวกับกิจการด้านความมั่นคง เช่น ชักน้ำหรือเป็นศูนย์กลางให้ทางราชการ อำเภอบรรณลูกเสือชาวบ้าน การอบรมไทยอาสาป้องกันชาติ การสงเคราะห์ชาวเขาช่วยเหลือบำบัดผู้ติดยาเสพติดให้โทษ

มาณี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ และคณะ (2540 : 36) กล่าวว่า บริบทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. บริบทของพระสงฆ์ในการอบรมคนได้แก่ ศีลยาธรรมลึกลับซึ่งปฏิบัติเคร่งครัดปกครองสงฆ์
2. บริบทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ศาสนา ได้แก่ สอนธรรมะพัฒนาสังคมพัฒนาวัด
3. บริบทใหม่ของพระสงฆ์ยุคโลกาภิวัตน์ ได้แก่ ติดตามข่าวสาร ร่วมแก้ไขปัญหาสงฆ์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระศรีปริยัติโมลี (2543: 86) ได้กล่าวถึงบริบทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมไทยว่า พระสงฆ์ก็คือส่วนหนึ่งของสังคมไทยคงจะถูกกลืนวันไม่พุดถึง หรือพระสงฆ์เองจะปฏิเสธความรับผิดชอบต่อความเสื่อมความเจริญของสังคมไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหาความเสื่อมศีลธรรมของคนในสังคม โดยเนื้อหาสาระแล้วบริบทการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย หรือการเมืองของสังคมก็คือการบูรณาการศีลธรรมให้แก่การเมืองหรือนักการเมือง เพราะเป้าหมายสูงสุดของการเมืองก็คือประโยชน์ของมหาชน ความบริสุทธิ์ยุติธรรม ความรักสามัคคี ความปรารถนาดีต่อกันและความสุขสงบร่มเย็นของมหาชน

กล่าวโดยสรุปว่า บริบทของพระสงฆ์มีขอบเขตกว้างมากขึ้นจากเดิมจะเน้นภายในวัดและการพัฒนาด้านจิตใจเป็นหลักแต่ปัจจุบันพระสงฆ์มีบริบทครอบคลุมทั้งการป้องกันปัญหาสังคมการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี การพัฒนาสังคมรวมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นมิติใหม่ที่พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับการแก้ปัญหาสาธารณะมากขึ้น

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เนื่องจากงานวิจัยดังกล่าวเป็นงานวิจัยใหม่จึงไม่ปรากฏงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการลานบุญลานปัญญา โดยเฉพาะไม่ปรากฏมีงานวิจัยต่างประเทศ ผู้วิจัยจึงได้นำงานวิจัยที่มีความสำคัญและคล้ายคลึงกันมากกล่าวไว้ดังนี้

พระมหากฤษฎา นันทเพชร (2540 : 78) ได้ทำวิจัยเรื่องทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม โดยทำการศึกษากับพระสงฆ์ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรีปีที่ 4 ของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และพระภิกษุสามเณร ผู้กำลังศึกษาภาษาบาลี ชั้นประโยค ป.ธ.9 ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัย พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่รับรู้ปัญหาสังคมด้านต่างๆที่เกิดขึ้นและมีความเห็นว่าปัญหาสังคมที่ทุกฝ่ายควรเร่งแก้ไข ได้แก่ ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาความยากจนและการว่างงาน และยังเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาดังกล่าว เช่น ปัญหาศีลธรรมเสื่อมโทรม ปัญหาศีลปวัณธรรมเสื่อมสลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสิ่งเสพติด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังพบว่า บทบาทพระสงฆ์ในอนาคต นอกเหนือจากการเผยแผ่ศาสนาแล้ว พระสงฆ์ควรมีบทบาทในด้านการให้การศึกษา และพัฒนาจิตวิญญาณเมื่อพิจารณาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้ บทบาทด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ศีลปวัณธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา บทบาทด้านการให้การศึกษา และบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ ตามลำดับ

สุภา อุทโท (2540 : 80) ได้ทำวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ผลการวิจัย พบว่า

(1) สภาพสังคมไทยใน 2 ทศวรรษหน้า พบว่า กระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก จะมีผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างสูง ทำให้การเมืองไทยมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยสูงขึ้น การติดต่อสื่อสารของคนจะผ่านเทคโนโลยีทันสมัยมากขึ้น เศรษฐกิจไทยยังคงมีการเจริญเติบโต แต่เป็นไปในอัตราที่ไม่สูงมากนัก ค่านิยมบริโภคจะมีอิทธิพลสูงต่อความคิดของคนในเมือง จะมีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่หลากหลาย ขณะเดียวกันปัญหาทางสังคมต่างๆจะมีความซับซ้อนขึ้น ส่วนในชนบทจะมีปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น อันนำไปสู่การลดของทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ พร้อมกันนั้น ชนบทก็ยังเป็นฐานการผลิตของเมืองต่อไป

(2) บทบาทพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า ควรมีบทบาท 3 ด้านด้วยกัน คือ บทบาทต่อตนเอง ได้แก่ การศึกษาพระธรรมวินัยให้แตกฉาน บทบาทต่อองค์กรสงฆ์ ได้แก่ การจัดวัดให้สงบ สะอาด และมีที่ปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมต่างๆในวัดให้หลากหลายขึ้น ดัง

วิทยาลัยพัฒนาพระสงฆ์การศึกษาทั่วประเทศ และปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้ทันสมัยมากยิ่งขึ้น และบทบาทต่อสังคม ได้แก่ การเรียนรู้วิชาการทางโลก และสภาพสังคม สอนศีลธรรมแก่ประชาชนทุกระดับ ให้คำปรึกษาปัญหาชีวิตแก่ประชาชน ให้การศึกษาแก่คนในชุมชน สงเคราะห์คนในชุมชน สำหรับข้อเสนอแนะในการแสดงบทบาทของพระสงฆ์ไทยใน 2 ทศวรรษหน้า เกี่ยวกับการศึกษาของพระสงฆ์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงฆ์ ควรจัดให้มีศูนย์กลาง การให้ความรู้และทักษะในวิชาการที่พระสงฆ์ต้องการ รัฐบาล ควรสนับสนุนเงินทุน และส่งเสริมให้สถาบันของรัฐและเอกชน เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเพิ่มเติมในวิชาที่เกี่ยวกับการพัฒนาและช่วยเหลือสังคมตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงเอก จัดศูนย์กลางในการให้วิชาความรู้ และฝึกทักษะแก่พระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปก็ควรมีส่วนในการสนับสนุนพระสงฆ์ในการทำงานเพื่อสังคมทั้งด้านความคิดและทุนทรัพย์

เสมือน ดีแก้ว (2546 : 79) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานตามโครงการ โรงเรียนสีขาว สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านหาดบ้ายคอนที่วิทยา โรงเรียนบ้านสองพี่น้อง และ โรงเรียนบ้านเมืองกาญจน์ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผลการศึกษาในด้านสภาพแวดล้อมพบว่า ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว มีความพึงพอใจต่อการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาวของโรงเรียน และพร้อมให้การสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาว ส่วนในด้านปัจจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการ โรงเรียนสีขาว และครูผู้สอน เห็นความจำเป็นในการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาว มีความร่วมมือกันในการทำงาน มีบรรยากาศการทำงานที่กระตุ้นให้บุคลากรพร้อมและตื่นตัวในการทำงานอยู่เสมอ รวมทั้งได้รับความร่วมมือจากชุมชนพอสมควร ผลการศึกษาในด้านกระบวนการพบว่า มีการแต่งตั้งคณะทำงานและมอบหมายหน้าที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน ในด้านผลผลิตพบว่า การดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาวทำให้นักเรียน ไม่เกี่ยวข้องกับสารเสพติด นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า สารเสพติดเป็นภัยร้ายต่อชีวิต อยากให้บุคคลที่ใช้สารเสพติดเลิกสารเสพติด และรู้สึกรังเกียจกับบุคคลที่เลิกใช้สารเสพติด ส่วนบุคคลที่นักเรียนไว้วางใจและขอรับคำปรึกษาเมื่อมีปัญหา คือ พ่อแม่ เพราะให้คำปรึกษาที่ดีได้ สำหรับความคิดเห็นของนักเรียนต่อการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาว คือโครงการ โรงเรียนสีขาวมีความจำเป็น เพราะนักเรียนไม่ยุ่งเกี่ยวกับสารเสพติด พอใจกับการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาว และต้องการให้โรงเรียนดำเนินงานโครงการ โรงเรียนสีขาวต่อไปอย่างต่อเนื่อง และจะสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการดำเนินงานโครงการ โรงเรียน

ศึกษา ปัญหาการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว คือ โรงเรียนส่วนใหญ่มีงบประมาณไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาว โรงเรียนส่วนใหญ่มีวัสดุอุปกรณ์และสื่อต่างๆ ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน โครงการ โรงเรียนสีขาวให้ประสบผลสำเร็จ และโรงเรียนขาดการวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และเลือกยุทธวิธีในการดำเนินงาน

สุทิน ศรีโมรา(2548 : 76) ได้ศึกษาสภาพ ปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล ผลการวิจัยพบว่า สภาพการดำเนินการด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการจัดการเรียนรู้และด้านการจัดกิจกรรม มีระดับปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบปัญหาในการดำเนินการของ โรงเรียน ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล พบว่า ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บัวหลวง แสงสว่าง(2548 : 88) ได้ศึกษาสภาพปัญหา และแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา เปรียบเทียบสภาพปัญหาและแนวทางในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ผลการวิจัย ว่า ภาพส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์อยู่ในระดับปานกลาง ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหา จำแนกตามขนาดโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ในภาพรวมทั้ง 5 ด้าน พบว่า ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

พระมหาประ โยชน์ ตะพงษ์(2549: 90) ได้ศึกษาการประเมิน โครงการฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียน ผลการศึกษา พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน ต่อการประเมิน โครงการฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียน ด้านสภาวะแวดล้อม โครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบย่อย พบว่า ความต้องการจำเป็น ความเป็นไปได้ และวัตถุประสงค์ของ โครงการอยู่ในระดับปานกลาง ทุกองค์ประกอบ ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอน และพระวิทยากร พบว่า โดยภาพรวมผลการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบย่อย พบว่า ด้านบุคลากร ด้านอาคารสถานที่ ด้านหลักสูตรฝึกอบรม และด้านวัสดุอุปกรณ์ อยู่ในระดับปานกลาง

อำเภอ คำรอด (2549: 89) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลงเหนือ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ สำหรับนักเรียน โรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลงเหนือทั้ง 5 ด้าน ดังนี้ ด้านการบริหารและการนิเทศ ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ด้านการจัดกิจกรรม มีการปฏิบัติปานกลาง ด้านการวัดและประเมินผลมีการปฏิบัติปานกลาง

วุฒิชัย วีระวัฒน์ (2549 : 96) ได้ทำการศึกษาคำดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในจังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า

1. การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดชลบุรี ในภาพรวมมีการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ
2. การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามตำแหน่ง โดยภาพรวม และด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดชลบุรี โดยรวมและด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พระมหาพรประสงค์ พุทธจันทร์ (2552 : 88) ได้ศึกษาค้นคว้า บทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ทุกวัดได้ร่วมกันพัฒนาวัดทั้ง 6 ด้าน คือ การพัฒนาวัดด้านการปกครอง ได้มีการวางมาตรการและออกกฎระเบียบของวัดเป็นไปตามแบบแผนแห่งพระธรรมวินัยและกฎระเบียบของคณะสงฆ์ ให้พระภิกษุและสามเณร ได้ยึดถือและประพฤติปฏิบัติตาม และให้ประชาชน ได้มีส่วนร่วมพัฒนา

วัดในรูปของคณะกรรมการวัด การพัฒนาวัดด้านการศาสนศึกษาได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนพระภิกษุและสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบการศึกษาต่างๆของคณะสงฆ์และการศึกษาตามอัธยาศัย ทางด้านพระสงฆ์วัดเชตุพน ได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรม แผนกบาลีและแผนกสามัญศึกษาให้แก่พระภิกษุและสามเณรด้วย การพัฒนาวัดด้านการศึกษาสงเคราะห์ ได้ให้ความอุปถัมภ์และสนับสนุนทุนการศึกษาแก่นักเรียน และทุนอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนแก่สถานศึกษา ได้บรรยายอบรมและเป็นครูพระช่วยสอนตามสถานศึกษาต่างๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดกู่คำ วัดเกตการามและวัดท่าสะอาด ได้เป็นผู้ริเริ่มจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในวัด เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของเด็กเยาวชนในชุมชน และวัดเชตุพนได้ให้บริการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยแก่ประชาชน การพัฒนาวัดด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ได้ดำเนินการเผยแผ่ศาสนาธรรมด้วยการเทศน์ การอบรมบรรยายให้แก่ประชาชนตาม โอกาสและสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในวัดและนอกวัด และได้ร่วมกับประชาชนจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นเป็นประจำ ทางด้านพระสงฆ์วัดสันป่าข่อย ได้จัดกิจกรรมปลูกถักรวมให้แก่ประชาชนทุกวันอาทิตย์ในช่วงเช้าพรมาการพัฒนาด้านการสาธารณูปการ ได้มีการก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณวัดและอาคารสถานที่ของวัด และให้ประชาชนได้เข้ามาใช้อาคารสถานที่ของวัดทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านพระสงฆ์วัดเกตการามได้ร่วมกับประชาชนจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ขึ้นในวัด เพื่อเป็นการอนุรักษ์โบราณวัตถุต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พระสงฆ์วัดท่าสะอาด วัดเมืองกาย และวัดสันป่าข่อยได้ส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ในด้านศิลปะการแสดงพื้นเมืองและดนตรีพื้นเมือง และการพัฒนาวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในด้านอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ของวัด ได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาวัด การศึกษาของเยาวชนและการจัดการศึกษาของสถานศึกษา รวมถึงการดำเนินงานของหน่วยงานและองค์กรการกุศลต่าง ๆ และได้ให้ความช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชนที่ยากไร้ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในถิ่นทุรกันดารและที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุปว่า โครงการลานบุญ ลานปัญญาเป็นโครงการที่เน้นเปิดพื้นที่ของศาสนสถานทุกศาสนา ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ เป็น “ศูนย์กลางของชุมชน” ให้คนในชุมชนร่วมจัดทำโครงการขนาดเล็ก/กิจกรรมโดยใช้พื้นที่ของศาสนสถานเป็นฐานปฏิบัติการ เป็นศูนย์

การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาเพื่อเสริมสร้างปัญญาให้กับคนในชุมชน (ลานปัญญา)และให้คนในชุมชนร่วมกันทำกิจกรรมทางศาสนาสร้างความคิด (ลานบุญ) ในโอกาสต่าง ๆ เป็นการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งด้วยกิจกรรมเพื่อชุมชนจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น ๆ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมที่ประกอบด้วยปัญญาและความดี กับทั้งดำรงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่ตลอดไป โดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ และของประชาชนในชุมชน ดังหลาย ๆ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

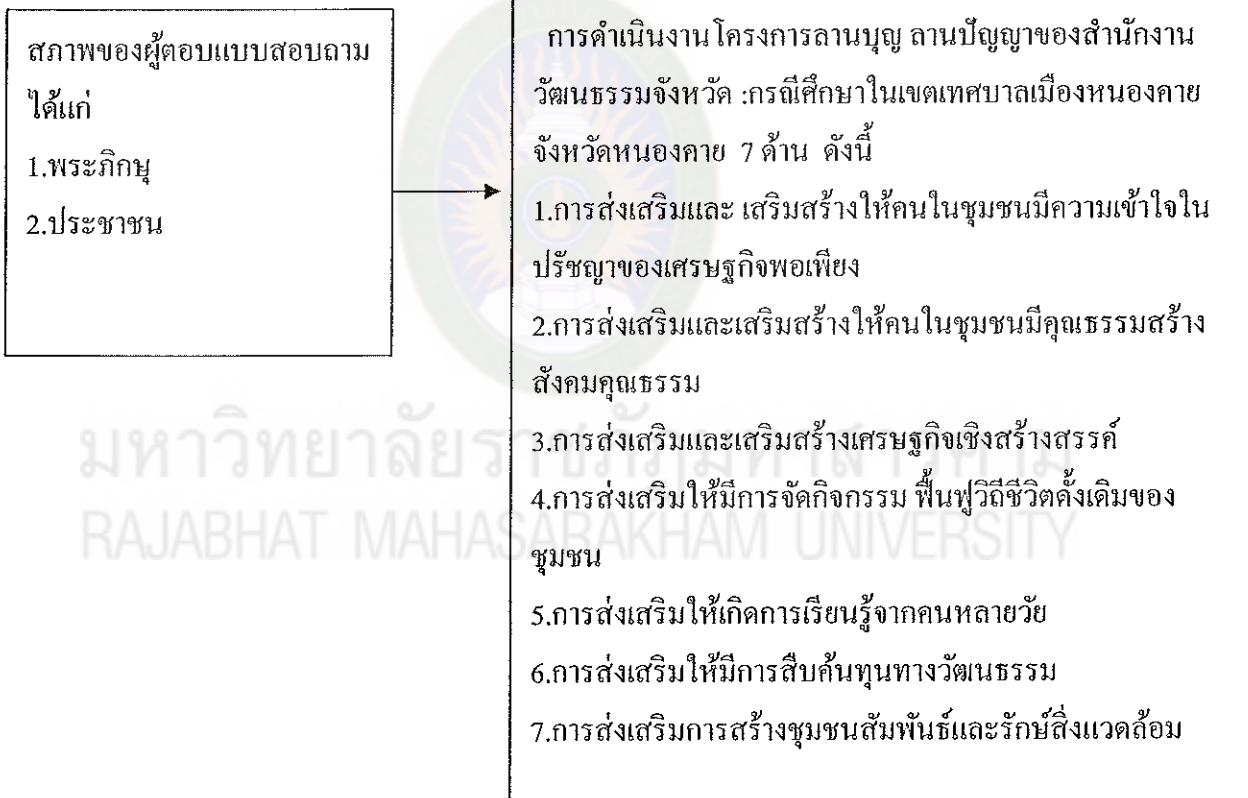
การศึกษาเรื่องการดำเนินงานโครงการลานบุญ ลานปัญญาของสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัด :กรณีศึกษาในเขตเทศบาลเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดแนวทางการดำเนินงานโครงการลานบุญ ลานปัญญา ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2553) 7 ด้าน ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

(Independent variable)

ตัวแปรตาม

(Dependent variable)

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย